नृसिंहभजे ।।

रा॰ गा॰ वका॰ दि॰ स्थाने जीगता
ऋचिरेजिरेः एकस्वराणा
मूर्द्धति नीनु वं आदि धी॰

नो १

१

श्रीगणेशाय नमः ।। अथाख्यातप्रक्रिया निरूप्यते ।। धातोः ।। इदमधिक्रियते । वक्ष्य
माणाः प्रत्यया धातोर्ज्ञेयाः तत्रादौ दश लकाराः प्रदर्श्यन्ते । लट् १ लिङ् २ लोट् ३
लङ् ४ लिट् ५ आशीर्लिङ् ६ लुट् ७ लृट् ८ लृङ् ९ लुङ् १० लेट् ११ छन्दोमात्रगोच
र एकादशो लकारः ।। भ्वादिः ।। क्रियावचनो भ्वादिर्धातुसंज्ञको भवति ।। स च द्वि
विधः आत्मनेपदी परस्मैपदी उभयपदी चेति । आत्मनेगामि चेत् क्रियाफलमात्म
नेपदं परगामि चेत् क्रियाफलं परस्मैपदमन्वर्थतः ।। आदनुदात्तङितः ।। अनुदा

अनुदात्तश्च ङ् च अनुदात्तङौ तावनुदात्त
ङौ विद्येते यस्य सोऽनुदात्तङित् तस्मादनुदात्त
ङितः आदितः १०

नृसिंहभजे ।

नि २

दात्तेतो ङितश्च धातोरात्मनेपदं भवति ।। ञित्स्वरितेत उभे ।। ञितः स्वरितेतश्च धातो
रुभे आत्मनेपदपरस्मैपदे भवतः ।। परतोऽन्यत ।। पूर्वोक्तनिमित्तविधुरादन्यस्माद्धा
तोः परस्मैपदं भवति ।। नवपम् ।। तिबादीनामष्टादशसंख्यकानामाद्यानि न
व वचनानि परस्मैपदसंज्ञकानि भवन्ति ।। पराण्यात ।। पराणि नव वचनानि ।
आत्मनेपदसंज्ञकानि भवन्ति ।। वर्त्तमाने ।। तिप् तस् अन्ति सिप् थस् थ मि
प् वस् मस् ते आते अन्ते से आथे ध्वे ए वहे महे ।। प्रारब्धापरिसमाप्तक्रि
योपलक्षितः कालो वर्त्तमानस्तस्मिन्नभिधेये तिबादयः प्रत्यया भवन्ति ।। १०

श्या॰त॰

२

स्यत्यतिवादेः पाणिनीयानां लडिति संज्ञा ॥१॥ नाम्नि च युष्मदि चास्मदि च भागेः
प्रथममध्यमोत्तमाः ॥ नामादि युष्मत्परे ष्वस्मत्सु त्रिभिर्भागैः प्रत्ययानामेतानि
संज्ञानि स्युरात्प्रयोः नाम्नि प्रयुज्यमाने च शब्दादप्रयुज्यमानेऽपि प्रथमः
युष्मदि मध्यमस्तथैवास्मद्युत्तमः ॥ कर्तरि पं च ॥ पंपरस्मैपदं कर्तरि भवति
चकारादात्मनेपदमपि तत्र भू सत्तायामित्येतस्मात्परस्मैपदिनोऽविवक्षकर
णात्क्तिवादयो योज्यंते तत्रैकत्वविवक्षायां प्रथमैकवचनं भू ति प इ ति
स्थिते ॥ पकारः पित्कार्यार्थः ॥ शपकर्तरि ॥ धातोरप्प्रत्ययो भवति कर्तरि

अस्तीति सत्तायां ॥ अर्थं ... सत्तायां ... सत्तानम्याः २

२

हरिसिंहं भजे ॥

विहितेषु तिवादिषु चतुर्षु परतः ॥ पकारो ऽप विकरणभेदज्ञापनार्थः ॥ धातुप्रत्यय
योरंतरे विकरणत्वम् ॥ गुणार्थश्च गुणः ॥ धातोरन्त्यभूतस्य नामिनो गु
णो भवति पिति अवादेशः ॥ भवति छ्यर्थविवक्षायां तस् ॥ अपित्ताद्दिङित्
पकारेतं तादिकं च विहाय अन्यः प्रत्ययो ङित्संज्ञको भवति ॥ क्ङित्यगुणि ॥
किति ङिति च परे रुड्डि गुणो न भवतः ॥ शुसवर्ज्जे शिल्वा ॥ कृत द्विर्वचनाद सि
परे गुणो भवत्येव ततो ऽङित्वात्तसि गुणप्रतिषेधे ऽप्प्रत्ययनिमित्ताद्गुणो
भवत्येव ॥ अजहतुरित्यादियोगे ॥ स्त्रोर्विसर्गः ॥ भवतः ॥ बहुर्थविवक्षायां

भवन्ति ॥ अदे ॥ अकारस्य लोपो भवत्यकारे एकारे च । भवन्ति । भवसि । भवथः ।
भवथ ॥ भवमोरः । अकारस्यात्वं भवति वकारे मकारे च परे ॥ भवामि । भवावः
भवामः ॥ स राजा धार्मिको भवति । त्वं साधुर्भवसि । अहमात्मविद्भवामि ॥
इत्यादि प्रयोक्तव्यम् ॥ अस्यविधानात्तु उत्तविशेषः ॥ युगपत्प्राप्तौ परः ॥ सू
त्रक्रमेण । यावि शेषे बृहस्पते स्तिकृतं स्यादिभक्त्यपः प्रायस्ता एव कर्त्तव्याः
समानार्थे विशेषणे ॥ भवति । इत्यादि । स च त्वं चाहं भवामः ॥ भूजातौ वा

तस्मात्ते प्रभृतीनि वचनानि प्रयोज्यानि अत्र गुणावादेशो भवति॥१॥ ईय३
भवते॥ आद्याथईः॥ अकारात्परस्यादात आथसंबंधिन आका
रस्येकारो भवति॥ अदीः २ ० ॥ ॥

त्मनेपदे॥ भवेते· भवन्ते· भवसे· भवेथे· भवध्वे· भवे· भवावहे· भवामहे· सप्तम्यां
भवेयुः भवेते॥ विधिसंभावनयोः यात्· याताम्· युस्· यास्· यातम्· यात·
याम्· याव· याम· ईत· ईयाताम्· ईरन्· ईथास्· ईयाथाम्· ई ध्वं· ईय· ईवहि· ई
महि॥ विधिः कर्त्तव्यार्थोपदेशः संभावने कल्पनं मूहस्तत्र यादादयः प्रत्य
या भवन्ति॥ एषां संज्ञा लिङिति २ या· अकारात्परो याइर्भवति॥ भवेत्·
यामियुस्॥ अकारात्परो यामियं भवति॥ भवेयम्· भवेव· भवेम॥ भवेदेसौ
बरपारगो ब्राह्मणत्वादिति संभावनम्॥ भवेत· भवेयाताम्· भवेरन्· भवेथाः

भवेताम्॥ पुसइडुः॥ अकारात्परो पुसइडागमो भवति॥ भवेयुः भवेः भवेतं भवेत॥५ ॥०॥ ॥०॥

भवेयाथाम्· भवेध्वम्· भवेय· भवेवहि· भवेमहि· अहं हरिभक्तिं भवेय॥ आशीः
प्रेरणयोः॥ तुप्· तां· अन्तु· हि· तम्· त· आनीप्· आवप्· आमप्॥ ताम्· आता
म्· अन्ताम्· स्व· आथाम्· ध्वम्· ऐप्· आवहैप्· आमहैप्· अपायप्रार्थनाशीः॥
परस्मैष्वाशिषि शासनं वा प्रेरणम्· प्रवर्तनं तत्र तुवादयः प्रत्यया भवन्ति॥ एषां
संज्ञा लोडिति॥ तुह्योस्तातङाशिषि वा वक्तव्यः· भवतु· भवतात्· भवताम्·
भवन्तु॥ अतः॥ अकारात्परस्य हेर्लुग्भवति॥ भव· भवताद्वा· भवतम्· भ
वत· भवानि· भवाव· भवाम॥ आयुष्मान्भवतु भवान्· अध्ययनायोद्य

७२

तोभवेतोम्॥भवताम्·भवेताम्·भवन्ताम्·भवस्व·भवेयाम्·भवध्वम्·भवै·भ
वावहै·भवामहै·इतिभवन्तिभवस्वत्वम्॥ अद्यतनेऽतिते॥दिप्·ताम्·अन्·सि
प्·तं·त·अमिप्·व·म·तन·आताम्·अन्त·थास्·आथां·ध्वम्·इ·वहि·महि·अ
तीतातारात्रेर्यामहूपार वीग्याभिन्याः प्रथमयामद्धये हिवसः सकलः सोऽ
द्यतनस्ततोऽन्योऽनद्यतनस्तस्मिन्नतीते काले ह्यिवादयः प्रत्ययाभवन्ति॥ एवां
संज्ञा लङिति॥ ठदिसिमिनामिकार उच्चारणार्थः॥ चपा जवाञ्चवा॥ इकारात
कारो·दिवा·दावद्·दिवादौपरेऽगमोभवति॥ अभवत्·अभवद्·अभवताम्·

अभवन्॥ अभवः अभवतम् अभवत अभवम् अभवाव अभवाम॥ सोऽभवत्त्व
त्पु यूयं॥ अभवत अभवेताम् अभवन्त अभवथाः अभवेथाम् अभवध्वम्॥ अभवा
वहि अभवामहि॥ तराज्यमभवत इत्यादि॥ परोक्षे॥ णप् अतुस् उस् थप् अथु
स् अ णप् व म ए आते इरे से आथे ध्वे ए वहे महे॥ [illegible] धातोः परोक्षेऽतीते
कालेणबादयः प्रत्यया भवन्ति॥ एषां सज्ञोऽस्ति॥ णबादिः कित्॥ अपिस्मादिः कि
द्भवति॥ द्धित्वं॥ उक्तार्थणबादिसंयोगे धातोर्द्विर्वचनं भवति॥ सस्वरआदिर्द्विरद्धिः
सस्वरस्याद्योऽवयवो द्विरुक्तो द्विर्भवति॥ भूभूणप् इति स्थिते॥ णकारोऽच्छार्थः

अभवे २

५

५

ह्सिंहं भजे॥

नं ३

पकारः पित्कार्यार्थः॥ आन्योणादौ॥ पूर्वस्य कारस्य भूशब्दस्य चाकारो भवति॥
णादौ परे॥ ह्रस्वः॥ पूर्वसवर्णस्य भिनोदीर्घस्य ह्रस्वो भवति॥ झपानां जवचपाः॥
पूर्वसवर्णस्थितानां झपानां जवचपाश्च भवन्ति॥ झढधघभौ जडदगबाः खफछठथा-
नां चटतकपाः॥ भुवो वुक्॥ भुवो वुगागमो भवति णादौ परे॥ बभूव बभूवतुः
बभूवुः॥ क्रादेर्णादेः॥ कसृभृवृस्तुद्रुस्रुश्रुस्तु इत्येतेभ्यः परस्य वसादेर्णादेरिडागमो भ
वति॥ अन्यस्मादूर्ध्वेतिति नियमादिट्॥ बभूविथ बभूवथुः बभूव भूँ बभूविव ब
भूविम। बलिर्बलवान् बभूव इत्यादि। बभूवे बभूवाते बभूविरे बभूविषे

वे२

प२

५

यभूवाथे॥ नामिनोश्चतुर्णांधोढः॥ नाम्यन्ताच्छातोपरेषांतिबादीं चतुर्णांव्यतिरिक्तस्य
धस्यढोभवति। अत्रत्रेसेटोहसादित्यिचक्तव्यम्॥ ह[illegible]एवहसादित्यर्थः॥ बभूविध्वे
बभूविढ्वे· बभूवे· बभूवीवहे· बबभूविमहे· गमेगरन्यपबभूवे॥ आशिषि॥ पात्‌ पा
स्ताम्‌· पासुस्‌· पास्‌· पास्तम्‌· पास्त· पासम्‌· पास्व· पास्म॥ सीष्ट· सीयास्ताम्‌· सी
रन्‌· सीष्ठास्‌· सीयास्थाम्‌· सीध्वम्‌· सीय· सीवहि· सीमहि॥ धातोराशिषिमियादय
स्युः॥ तुल्यप्रापभवन्ति॥ एषामसंज्ञाशी[illegible]र्लिङि· ति भू आशीर्यादादेःपंक्तित्‌। हुक्त
व्यः॥ किलादगुणः॥ सञ्ज्ञामान्भूयात्‌· भूयात भूयास्ताम्‌· भूयासुः। भूयाः भू

भविषीयास्थं ।। ३

भूयास्त

यास्तम्‌· भूयासम्‌· भूयास्व· भूयास्म ।। सिसतासीस्यपामिट्‌ ।। धातोः परे यांसि
सतासीस्यपामिआगमो भवति ।। गुणाया देशो· षत्वञ्च· भविषीष्ट । भविषीया
स्ताम्‌· भवीषीरन्‌· भवीषीष्ठाः भविषीयाथम्‌· भविषीढ्वम्‌· भविषीय· भविषीव
हि· भविषीमहि· ल्वहरि भन्तिं भविषीष्ठाः ।। श्वस्तने ।। ता· तारौ· तारस्‌· ता
सि· तास्थः· तास्थ· तास्मि· तास्वः· तास्मः· ता· तारौ । तारस्‌· तासे· तासाथे· ताध्वे·
ताहे· तास्वहे तास्महे ।। श्वो भाविन्यर्थे ताद्यादयः ।। प्रत्यया भवन्ति ।। एषां से
ङाबुङि· ति ।। इट्‌· गुणावादेशौ भविता· भवितारौ· भवितारः भवितासि ।

भवितास्थः भवितास्थ भवितास्मि भवितास्वः भवितास्मः श्वस्ते हरिः प्रत्यक्षो भ
विता ॥ भविता भवितारौ भवितारः भवितासे भवितासाथे भविताध्वे भवि
ताहे भवितास्वहे भवितास्महे श्वो हरिं भविता भवान् ॥ त्यादौ भविष्यति स्य
प ॥ धातोर्भविष्यति काले स्यप्प्रत्ययो भवति तिबादौ स्वव्याद शकपरतः ॥०
इडोसंज्ञा लृङ् ति ८ भविष्यति भविष्यतः भविष्यन्ति भविष्यसि भविष्यथः
भविष्यथ भविष्यामि भविष्यावः भविष्यामः ॥ बलिरिन्द्रो भविष्यति ॥०

प्रा स्व २ स्व ५

भविष्यते॥भविष्येते·भविष्यन्ते·भविष्यसे·भविष्येथे·भविष्यध्वे·भविष्ये·भवि
ष्यावहे·भविष्यामहे॥स्यप्क्रियातिक्रमे॥क्रियातिक्रमे कृते स्विद्दनि [illegible] ष्यतोस
त्यां द्विवादिपरतः स्यप्प्रत्ययो भवति॥ह्यां संज्ञा लृङिति॥६ अगागमः चपा [illegible] ज
वात्त्ववा॥अभविष्यत्·अभविष्यद्·अभविष्यताम्·अभविष्यन्·अभवि
ष्यः·अभविष्यतम्·अभविष्यत·अभविष्यम्·अभविष्याव·भविष्यामः॥
यदि सुवृष्टिः॥सुराज्यं चाभविष्यत्तिततदासुनिर्मभविष्यत·अभविष्यत·अभविष्ये
ताम्·अभविष्यन्त·अभविष्यथाः·अभविष्येथाम्·अभविष्यध्वम्·अभविष्ये·अ
भविष्यावहि·अभविष्यामहि॥

स २

यद्यभविष्यत्तद्ध्रुवं भवाँस्तत्राभ्यभविष्यत ॥ भूतेसि: ॥ धातोर्भूतमात्रे कालेसि: प्रत्ययो भवति
दिवादीच्छ्याद्देशेस्तुपरत: ॥ एषां संज्ञा लुङ्‌ति ॥ २० सिन्त्ये ॥ परस्मैपदे परे सिलुग्भवति ॥ इका
र: सेरीति विशेषणार्थ: ॥ अभूत्‌इति स्थिते ॥ दादे:पे ॥ परस्मैपदे परेऽपि दाधास्थाइ
णाभूपीवतिभ्य: परस्य सेर्लोपो भवति ॥ शाच्छासाह्वाव्याधेटां ना ॥ भुव: सि: कित्स्यात्तेन गुण
वृद्धिर्न भवत: ॥ भुव: सिलोपे स्वरे वुक् ॥ अन्त्योच्य: अभूत् अभूताम् अभूवन् अभू: अ
भूतं अभूत अभूवम् अभूव अभूम अभूवुष्मा ॥ आत्मनेपदे सेरिट् गुणो वा च तं वृद्धि
त्वे ॥ अभविष्ट अभविषाताम् आतोऽन्तोऽदनत: ॥ आत्मनेपदस्यान्तोऽद्भवत्यनकारा

लोपो भवति २

दुत्तरस्य॰ अभविषत॰ अभविष्ठाः॰ अभविषाथाम्॰ ॥ धे च सेर्त्रीपः॥ अभविष्म॰ अभवि
दुम॰ अभविषि अभविष्वहि॰ अभविष्महि॰ माङि लुङ् च॰ माङि सिरेव स्मसहिते दिवादिवी
द्धि मा टः माश[illegible]द प्रयुज्यमाने अदो न भवति॰ अवधानार्थमिदं सूत्रं तेन मा त्वं भूरित्यादि॰
माहप्यभिव्यक्तो भवान्भूत॰ स्मयुक्ते लङ्वा॰ ॥ मास्म भवत॰ मास्म भवद्॰ मास्म भूत॰ मास्म भू
द्॥ अथ परस्मैपदी॥ चिती संज्ञाने॰ उपधाया लघोः॥ धातोरुपधाया लघोरन्ती मिगु
णो भवति॰ चेतति॰ चेतेत॰ सेः सिशब्दात्परो ईड्प्सि परो ईडागमो भवति॰ इट् ईट्॰ इटः
परस्य सेर्लोपो भवति॰ ईटि परे॥ अचेतीत॰ अचेतीद्॰ अचेतिष्टाम्॰ स्थाविद्॥ सेरा[illegible]

नो ३

सू॰
कान्तादि

(8)

दसिंहंभजे॥

श्च परस्यान् उस्स्यवति॰ स्यचेतिश्च॥ श्च्युतिर् आसेचने॥ श्च्योतति॥ पूर्वस्य हलादिः शे
षः॥ पूर्वस्यादिर्हलः शिष्यते ऽन्ये [illegible] लुप्यन्ते॥ चुश्च्योत॥ इरितो वा॥ इरितो धातो
र्धोङ॰ प्रत्ययो भवति पेपरे दिवादि [illegible] परः॥ सेरपवादः॥ अश्चुतत्॰ अश्च्योतीत्॰ अश्
च्योतिष्याम्॥ श्चुत्तिर् क्षरणे॥ क्षरणं प्रस्रवणमित्यर्थः श्चो[illegible]ति॰ यकाररहितोऽ—
प्ययं धातु॥ श्चो[illegible]तति॥ नशमातखपाः पूर्वस्य शसातस्परा खपाः शिष्यन्ते न शसाः
चुश्चोत॰ अश्चुतत्॰ अश्च्योतीत्॥ मंथ विलोडने॥ मंथति॰ ममन्थ॰ नोपध इति न लो
प्राप्ते॥ असंयोगात्स्मादिः कित्॥ ममंथतुः मन्थात्॥ कुथि [illegible] हिंसा [illegible] सं[illegible]

अंतस्थितं द्रव्यं निःकाशनं विलोडनो २
ऽनमः २

पेर
६

दासं हे भजे ॥

हि

न्क्रेश नयोः ॥ इदितो नुम् ॥ इदितो धातोर्नुमागमो भवति ॥ कुंथति ॥ कुहोश्चुः पूर्वसं
बन्धिनोः कवर्गहकारयोः श्चुत्वं भवति ॥ चुकुन्थ ॥ इदितो नलोपो न ॥ कुन्थ्यते ॥ षि
धु गत्याम् ॥ धात्वादेः षः सः ॥ णोपदेशस्य णोपदेशस्य धात्वाद्योः षकारणकारयोः स
कारणकारौ भवतः सेधति ॥ प्रादेश्च तथा तोस्कनमाम् ॥ प्रादेः परेषां स्वादीनां नमा
दीनां च धातूनां नकारनकारयोः षकारणकारौ भवतः अत्वणत्व निमित्ते सति ॥ अ
डित्व व्यवधानेपि षः ॥ न्यषेधत् ॥ निषिषेध ॥ षिधू शास्त्रे मांगल्ये च ॥ ऊदितो वा ॥ ऊ
दितो धातोः परस्य वसादेरिटो विकल्पो भवति ॥ स्वरति सूति सूयति धूञ् रधनशक्
पद पद्गुह मुह स्नुह स्निहां च ॥ स्वरतिसूतिजां किह्वसादेर्नित्यमिट् ॥ सेधिता

धू

७

६
त्सि १

तथोर्धः ॥ झसान्ताद्धातोः परयोस्तकारथयोर्धकारादेशो भवति दधातेर्न्ते ध
स्यैदः सेद्धा असेधित् ॥ अनिटो नामिवतः अनामिवतोऽनिटो धातोः सेप
रे सौ वृद्धिर्भवति ॥ असे[illegible]त् ॥ झसात् ॥ झसात्परस्य सेर्लोपो भवति झसे
परे ॥ असेद्धाम् असेत्सुरिति ॥ खद स्थैर्ये हिंसायाञ्च ॥ अत उपधायाः
धातोरुपधाया वृद्धिर्भवति ञ्णिति च परे ॥ चखाद ॥ णबुत्तमो वा णित् ॥
चखद चखाद अखादीत् ॥ हान्तोऽपि ॥ अतो हसादेर्लघोर्वा वृद्धिः सेटि
सौ ॥ अखदीत् हान्तोऽपि ॥ गद व्यक्तायां वाचि ॥ प्रादिस्थान्निमित्तान्नेर्न

दसिंहंभजे॥

स्वरोगगदादेः॥ अन्यत्रकखादावसान्ते आद्योच्चारणेवा॥ प्रणिगदति॥ अग
दीत् अगदीत्॥ दान्तोऽपि॥ ह्द विलेखने॥ ११२॥ नौपचांकिले चास्य॥ पचा
दीनामनादेशादीनां पूर्वस्य लोपो भत्स्यवर्णस्यैक हसमध्यस्यस्यकारः॥ किति
णादेसेटि थपि च॥ रेदतुः रेदिथ॥ गादयेन्तेशब्दे॥ प्रणिनेदुः नेदिथ॥ अ
ह्गतौजौचने॥ आन्वो णादेः॥ स्वरादयः सर्वेऽप्यादेशादयो ज्ञेयाः॥ नुगशा
म॥ अश्नोतेऽश्नोकौदिः संयोगान्ता कारादेशश्च॥ पूर्वस्यनुगागमो भवति॥
णादेः॥ अनर्दः आहित॥ इदिपैसेखयर्थे॥ इन्दति॥ स्वरादेः॥ स्वरादर्धातो॥

द्वितीयोऽउआगमो भवति॥ ऐन्दत्॥ कासादिप्रत्ययादाम्मन्त्रे सभूपरः॥ इन्दका
सश्चासरयश्चययगुरुनाम्याद्यनेकस्वरप्रत्ययान्तेभ्यो गणावा द्येपरे आम
प्रत्ययो भवति स च कृञ्सभूपरः। विदृहरिद्राजागृ ऊषाम्वा॥ रः। पूर्वस्य
अवर्णस्याकारो भवति द्वित्वे कृते सति॥ धातोर्नामिनः॥ नाम्यन्तस्यादन्तस्य
धातोर्वृद्धिर्भवति ञ्णिति च परे॥ इन्दाञ्चकार॥ इन्दाञ्चक्रतुः॥ इन्दाञ्चक्रुः
इन्दाञ्चकर्थ॥ इन्दामास॥ इन्दाम्बभूव॥ इन्द्यात्॥ ऐन्दत्॥ णिदि कुत्सायां
निशानिरुक्षनिन्दांपादेणात्ववा॥ प्रणिन्दति॥ उख उखि गतौ॥ ओखति

नु४

ऽउ ऋच्छति·॥ अवर्णस्य स्वरे पूर्वस्य कारोकारयोरियुवौ·॥ ऽवोख·ऽउप्य·ऽउ
खतुः ऽउखतुः ऽवो खिथ·ऽउखिथ·ऽचो खोत्·॥ अञ्चु गतिपूजनयोः॥ आ
नञ्च·आ ञ्च्यात्·॥ गतौ॥ अच्यात्॥ आछि आयामे·॥ आनाञ्छ॥ आ
ञ्छे ग्वेति वक्तव्यः॥ आञ्छ॥ कुटादिकौटिल्ये·॥ दीर्घः ह्वच्छेति·जुहूर्छ·॥
धृज ऽवर्जागतौ·॥ वृद्धिर्व्रज्योः सोनित्यं वृद्धिः अव्राजीत्·॥ अजगतौ सपरीच·॥
अजे र्वेत्तुर्थीव सार्हीवा·॥ विवाय॥ नधातोः॥ विकरणस्यनो भीतोश्चेव
र्णावर्णयोरियुवौ भवतः स्वरे परे·॥ अनेकस्वरस्यासंयोगपूर्वस्यतुयो·॥

वि २ धा १

यवर्णान्ते ऊन्चोरेवापि॥ विव्यतुः वेटैपः॥ स्वरान्तादद्भुतञ्चतादौ नित्यानि
टस्यपोपेट्॥ चिवयिथ॥ विवेयथ॥ च्याजिथ॥ नैकस्वरादनुदात्तात्॥ धा
तुपाठेऽनुदात्त इत्येवं पठितादेकस्वराद्धातोः परस्यथसादेरिटानभवति॥ =
अनिट्स्वरान्तो भवतीति दृश्यतामिमास्तु सेटः प्रवदन्ति तद्विदः॥ अदन्तमृ
दन्तमन्ताच वृङ्वृञौ श्वि डीङ् उ इवर्णे ष्णुक्षु शीङ् स्नु नु ऊजावपि॥ १॥ गणस्थ
मूदन्तमुताञ्च रुस्नु वो स्नु वं तथा योर्णोतिमथो युणु क्ष्णु वः इति स्वरान्तानि पुणेः
समुच्चितास्ततोहसान्तानपि सन्निबोधत॥ २॥ शांस्तु कान्तेष्व निडेक इष्यते

कि १

१२

१२

वसिष्ठैन्तेषुवतिः प्रसारि शिार भिष्ठभान्तेष्वष्ठमेषुनेयभिस्ततस्तु नीयोलभिरे
वनेतरे ॥ ३ ॥ यभिथेमान्तेष्वनिडुक इष्यते रमिर्हि वादावपि पष्यते मनिः ॥ नभिष्ठ
तुर्थी हनि रेव पञ्चमो गमिस्तु षष्ठः प्रतिषेधवाचिनाम ॥ ४ ॥ हिहि हिर्हु हिमेह ति
रोर्हेति वंहि हनी हिस्तु षष्ठो ह्रहतिस्तथा लिहिः ॥ इमे ॥ नियोऽध्वा विहमु [illegible] सशयाग
रोगुहान्ताः प्रविमज्यकि त्तिता ॥ ५ ॥ दिशिं दशिं दृशिमथो मृशिं स्पृशिं रिशिं रु
शिं क्रोशतिमष्टमं विशिं ॥ लिशिं च शान्तानिटः पुरानगाः पठन्ति पाठे मुहरी
वनेतरान् ॥ ६ ॥ रुधिश्च राधि युधि बंधि साधयः क्रुधिस्तु धी गृध्यति शुध्यतीत्य —

तृप्यति ६

षिः ॥ इमे तु धान्ताद्दश चानिटो मतास्ततः परं सिध्यतिरेव नेतरे ॥ ७ ॥ शिंषिं पिंषिं
शुष्यति पुष्यती त्विषिं विषिं श्लिषिं तुष्यति दुष्यती द्विषिम् ॥ इमान्दशैवोपदि
शन्त्यनिड्विधौ गणेषु षान्तान्कृषिकर्षती तथा ॥ ८ ॥ तपिं तिपिं चापिमथो व
पिं स्वपिं लिपिं लुपिं तृप्यती दृप्यती सृपिं ॥ स्वरेण नीचेन शपिं छुपिं क्षिपिं प्रतीहि पान्ता
न् पठितांस्त्रयोदश ॥ ९ ॥ अदिं हदिं स्कन्दिभिदिच्छिदिक्षुदीन् शदिं सदिं स्वि
द्यति पद्यती खिदिम् ॥ तुदिं नुदिं विद्यति विन्त इत्यपि प्रतीहि दान्तान्दश पंच
चानिटः ॥ १० ॥ पचिं वचिं विचिरिचिरंजिपृच्छती निजिं सिचिं मुचिं भजिं

१३

ग ३

१३

रसिंहमजे

सञ्ज्ञि संः

भञ्जि भञ्जातीन्॥ त्यजिं पजिं युजिं रुजिं मज्जिं तिन्भुजिं स्वजिं सृजिं मृजिं वि
ऽजनिष्स्वपान्॥११॥ वेता॥ अवैषीत्॥ सिसये॥ ५५॥ अनपि यकारे परे पूर्व
स्वरस्य दीर्घः॥ सीयात्॥ असैषीत्॥ कटेवर्णी वरणयोः॥ हृयन्तक्षणश्वस
जागृश्व्येदितां सेटि सो नवृद्धिः॥ अकटीत्॥ गुपूरक्षणे॥ आयः गुपूधूप
विच्छिपणिपनिभ्यः स्वार्थे आयः प्रत्ययो भवति॥ सधातुः॥ सनाद्यन्तप्रत्ययो
न्तः शब्दो धातुसंज्ञको भवति॥ गोपायति॥ गोपायांचकार॥ आयादयो
ऽनपि वा॥ जुगोप॥ यत॥ यस्यात इत्यनपि लोपः॥ गोपाय्यात्॥ गुप्यात्॥

(१३)

गोपायिता॰ गोपिता गोप्ता अगोपायीत॰ अगोपीत॰ अगोप्सीत॰ ॥ क्सात्॰
क्सात्परस्य से इत्रौ पो भवति क्से परे॰ ॥ अगोप्साम्॰ ॥ एवं धूप संतापे॰ ॥ तप
संतापे॰ ॥ तेपिथ॰ ततप्थ॰ अताप्सीत्॰ ॥ क्रमु पादविक्षेपे॰ ॥ भ्राश भ्लाश भ्र
मु क्लमु मूत्र सिद्धादि लस्यो याया वा कर्त्त्रि थे शु॰ ॥ क्रमः स्य पदीर्घी । विशये॰ ॥ क्रा
म्यति॰ क्रामति॰ अक्रमीत्॰ ॥ यम उपरमे॰ ॥ गवांछः गमयमइषूनां छो ऽवि
षये॰ ॥ यच्छति॰ येमिथ॰ ययंथ॰ ॥ यमिरमिनमातां सक्षेट् ॥ स्थे॰ ॥ अयंसीत्॰
अजंसिष्टाम्॰ ॥ णम प्रह्वत्वे शब्दे॰ ॥ नमता॰ नेमिथ॰ ननंथ॰ अनंसीत्॰ ॥

च चतुर्थ ४

२सिंहंभजे॥

गम्लृगतौ॥२

ऽइत-यस्मत्लितलिच्चपुषादिश्चमत्लित्पुषादिम्ल-

अनंमिष्याम-गँ गवांस्त्वरे॥ गमहनजनखनघसामुपधायालोपः स्वरे-किंति न त्वङि-नतुङे॥ जग्मतुः जगमिथ-जगन्थ॥ हन्ततुः स्युपुः॥ हन्तेः अकारान्तास्य रस्पस्यपइन्नवति- गमेस्तुपे॥ गमिष्यति-॥ लिसुभ्रांदः॥ इ लितोधातोः पुमादे प्यत्ः प्रत्ययोभवतिपेपरेसेरपवादः॥ अस्यतिवक्तिख्यातिभ्योलुभयोरपि॥ अगमत्-इषुइच्छायाम्॥ ऐच्छत्-दान्तोऽपि॥ इयेष-ईषतुः ईषुः इयेषि थ-॥ इषुसहलुभरिषरुषामनपित्तस्येड्वा॥ एषिता-एष्टा-ऐषित्-जिफला विशरणे॥ त्फलभजत्रपांकितिरणादेसेष्यपिचेत्यपूर्वलोपश्च॥ पफाल ऐ दंत

अथ धातूनांविभागः २

फरना

(१५)

हलधातवोमालातिङ्ग २

जिग्यतुः२ जिग्रात्२

पेलतुः फेलिथ॰ अान्तस्याकारस्यसो निरपेक्ष्छिर्यीच्या॰ अर्फलीत्॰ ॥ जिजये॰ ॥
सपरोसेयोजे गिः ॥ जिगाय॰ जिगयिथ॰ जिगेथ॰ जिग्यथुः अजेषीत्॰ ॥ हद
पुरिषोत्सर्गे॰ ॥ हदति॰ ॥ कष विलेखने॰ ॥ चकर्ष॰ ॥ रारोमसेद्दश्याम॰ द्दशादी
नांधातूनांमसेरोरोभवति अारोराच॰ ॥ दशशंजकषस्यशामशत्पदपश्रप
श्वेतदशादयः ॥ कषादीनांवासीः ॥ हशाधान्तात्सक्॰ ॥ हान्ताच्छान्तात्मान्तान्ता
म्युपधाद्दनिटःसरभवति द्विवादिपरः ॥ नतुदेशः ॥ सेरपवादः ॥ अक्रसत्॰ ॥ उष =
रिषधिक्षहिंसायाम्॰ ॥ रोषीता॰ रोष्टा॰ अरोषीत्॰ ॥ उप्रदाहे॰ ॥ ओोजांचकारः ॥ उप्रदाहे॰ ॥

कषादीनांवा ॥ कष्टा॰ कर्षा॰ कश्यति॰ कर्ष्यति॰ अकाशीत्॰ अकार्षीत॰ ।उ ओष॰ ॥

१५

१५

नसिंहं भजे ॥

उवोढ ॥ मिह सेचने ॥ ढि ढो लोपो दीर्घश्च । ढस्य ढे परे लोपो भवति ॥ पूर्वस्य
दीर्घो भवति । मेढा ॥ षढोः कः सि ॥ धातोः षढयोः कत्वं भवति से परे ॥ अमीमसत्
दह भस्मीकरणे ॥ दहति । ददाह । धक्ष्यति । अधाक्षीत् ॥ झसात् ॥ झसात्प
रस्य सेर्लोपो भवति झसे परे ॥ अदाग्धाम् ॥ ग्लै म्लै हर्षक्षये ॥ सन्ध्य [illegible]
राणमा ॥ अनपि ॥ आतो णवौ ॥ आदन्ताद्धातोः परो ण्वौ भवति ॥ ज
ग्लौ ॥ आतोऽनपि ॥ धातोरातो लोपो भवत्यनपि अति स्वरे सेच्छपि च ॥
जग्लतुः जग्लिथ । जग्लाथ ॥ संयोगादेरादन्तस्यापे याद्यादावेकारो वा । ग्ला

ग्लो

रा० ५

यात्· ग्लेयात्· अग्लासीत्· अग्लासिष्टाम्·॥ कै गै शब्दे॥ जै गै॥ है रै॥
अपिद्दाधामागेहाक् पिबति सोस्या मात एकारो भवति आशीर्ष्यादादेपे·॥
गेयात्· अगासीत्· ष्ट्यै स्त्यै शब्दसंघातयोः स्त्यायति· तस्त्यौ· स्त्यायात्·
स्त्येयात्· अस्त्यासीत्·॥ दैप शोधने·॥ [illegible] दैदे· दायात्· अदासीत्·॥
धातुरयं पिद्द्रवतीत्यर्थः॥ धेट पाने॥ दधौ· धेयात्·॥ अधासीत्·॥ पसे (सिते)
पः॥ अधात्· उस्या लोपः॥ अधुः॥ धेटो भूतमात्रे ह्रियां परोक्षे वा द्वित्वम्॥
अदधत्·॥ दशि रप्रेस्तो॥ दधादेः पश्चा रिरवेतुष्कि पि·॥ दशः अस्त्र शदः स

दपाद्यो ध्मा न्ना । दाण । स्थो एते दृशादयः ॥ दृशादेर्धातोः पश्यादयो देशा भवति ॥
चतुर्षु परतोऽपि ॥ पश्यति [illegible] अच्छ । धो । सीद । पिब । जिघ्र । धम । नम । यच्छ । ति
ष्ठा एते पश्यादयः पश्यति । दृक्षी । सः जिघ्र शोऽस्थ पावेद् । दृशि । धः दृष्टुं । अग्रा
सीत् । अग्राध्याम । अवर्णादेशोर्ऋ गुण ॥ अदृशत् । अगतो ॥ अच्छति । आच्छित्
आर । आरतुः ॥ ऋत्यर्त्तिव्ययतीनां थपा नित्यमिट् ॥ आरिथ ॥ गुणोर्त्तिसंयो
गाद्योः ऋर्त्तेः संयोगादेऋदन्तस्य च गुणो भवति । ऋ कि ऋ ऊ । कि ति णा दावा
शीर्ष्याशादेपे ॥ अपीत् । अरिष्यति ॥ पुषादित्वान्तुः ॥ आरत् ॥ सगतौ ॥ १०

सर्त्तिशास्त्यर्त्तिभ्यो ङो नु ङिन्तेरपवादः॥ २

16

धावति· शीघ्रगतावेयायम्·॥ अन्यत्रसरति· ससर्थ·ससर्व॥ अतोरिङ्·यागा
दे·।धातोरिङ्·भवति·यागादेो पपरे·ङे अव्यवधानार्थस्तेनायेइतिदिर्वान॥
स्त्रियात्·ङे·असरत्·शस्ल्ड्शातने·शीयारेशेआत्मनेपदंवाच्यम्·शीय
ते·शशाद·शेद्तुः·शेदिथ·शशाद्य·अशद्त्·॥बल्त्विशरणगत्यवसादनेष्ठु·
सीदति·असदत·॥सत्तिशात्यर्तिभ्याङ्·इतिकेचित्·अर्त्तेर्ह्रीदेरितिकेचित·
आर्श्रीति·पापाने·॥पिबति·पेयात्·अपात्·घ्रागंधोपादाने·जिघ्रति·घ्रा
यात्·घ्रेयात्·अघ्रासीत·अघ्रात·ध्माशब्दाग्निसंयोगयोः·धमति·ध्येयो ध्मा

धसिंहंभजे ॥

श्री २

ध्यात्‌· ध्येयात्‌· ध्यासीत्‌· ध्यागतिनिवृत्तौ ॥ तिष्ठति· तस्थौ· निमित्ताभावेऽस्य
थः। स्थेयात्‌· न्यस्थात्‌· म्नाभ्यासे। मनति· म्नायात्‌· म्नेयात्‌· अम्नासीत्‌। ॥
दाने दाने। यच्छति· देयात्‌· अदात्‌· ॥ ह्वृ कौटिल्ये ॥ जव्हरतुः अरस्यस्यपोनेद्‌· ॥
जव्हर्थ्यात्‌· अव्हार्षीत्‌· स्कन्दिर गतिशोषणयोः चस्कन्दिथ· चस्कंथ· हसा
जसस्यलोपोवासवर्णेकसे ॥ सावनिष्ठे न ढ्वि डिः पः अस्कांत्सीत्‌· अस्कदत्‌।
तस्थवनसंतरणयोः ततुः तेरिथ। अतरार· ॥ कि तिः तिर्यात्‌ इयोग्रहाम· ॥ ग्रहा
दीनामिट्‌ ईकारोभवति ग्रहादि विना· ॥ तुतुर्णाहे ॥ ध्वड· ध्वंस ऋ ह्रस्वानाम्वा· ॥

तरिता· तरीता·॥ ५ सेः सीच्याद्देष्वेटो न रोर्वः॥ अतारीत्· अतारिष्टाम्·॥ रञ्ज
रागे· उभयपदी·॥ अपि रञ्जेर्दशस्वञ्जां नस्य लोपोऽपि·॥ एषां नस्य लोपोऽ
पि·॥ रजति· ररञ्जिथ· ररङ्क्थ· रज्यात्· अराङ्क्षीत्· अरंक्त·॥ दंश दंशने·॥ दशति·
अदाङ्क्षीत्·॥ षञ्ज संगे·॥ सजति· असांक्षीत्·॥ कित रोगापनयने संशये च·॥
गुप्यः गुपतिज कित् वधर्दानशान्भ्यः गुपादिभ्यो धातुभ्यः स्वार्थे सः प्रत्ययो भव
ति· धातोर्द्विर्वचनम्·॥ चिकित्सति चिकित्सां चकार·॥ पत्लृ पतने·॥ पतत्तुः।
पतेङ् पुम्· अपप्तत्·॥ भ्रमु चलने·॥ फणादीनामेत्वपूर्वलोपौ वा·॥ भ्रेम

न्टसिंहं भजे॰

तुः वव्रमतुः ऊव्रमींमित॰॥ टुवम उद्गिरणे॥ वमरस्त्वपूर्वलोपोवा॰ वेमतुः ववमतुः
ऊमीत॰॥ फणागतौ॰॥ फणति॰ फेणतुः पफणतुः॥ स्वनशब्दे॥ स्वेनतुः॥
सस्वनतुः॥ वसनिवासे॥ णवादेपूर्वस्य॰ यजादीनां ग्रहादीनां च पूर्वस्य सं

साऽ६ प्रसारणो भवति णवादौ॥ यवरणामिदुदतः सस्वरस्य संप्रसारणं दीर्घस्य दीर्घो

ह्रस्वस्य ह्रस्वः॥ यजादीनां यवरणां स्थने संप्रसारणं किति॰ जैजादीनां संप्रसार

णं भवति किति॥ यजिवपिवहिव्येञ्वेञ्व्येञ्ज्वेञोऽव्ययति स्वपी॥ वदवसौ श्वयति

वेन्ति रेकाद्दशयजादयः॥ वसादेःषः॥ ह्वसिसोसिवसिनां सस्य षो भवति॰ ५

ग्रहादीनां ५

(१४)

निमित्तेसत्ति॥ ऊषतुः ऊवसिथ· ऊवस्थ· उष्यात्· वस्ता॥ वस्तोऽनपि॥ वस्यतोभ
वतिअनपिसेपरे॥ वत्स्यति· अवात्सीत्· अवात्ताम्॥ वद्व्यक्तायांवाचि॥ उवदि
थ· उद्यात्· अवादित्॥ टुओश्विगतिवृद्ध्योः॥ केचित्तु टुओश्विगतिवृद्ध्योः
रित्याहुः॥ श्वजतश्चादेः प्रथमं संप्रसारणं ततो द्वित्वम्॥ शुशाव· शुशुविथ· शिश्वा
येति केचित्त्याहुः॥ शिश्वयिथ· शूयात्· अश्वयीत्॥ केचित्तदित्याहुरिरित्वान्ङः॥
केचिदिच्छन्ति पुषादित्वान्ङः॥ श्वयतेरितोलोपोऽङि॥ श्वयतेरुः द्वित्वम्वा॥०
अशिश्वियत्· अश्वत्॥ ॐ॥ इतिभ्वादेराद्विकरणाः परस्मैपदिनः॥ ॐ॥

शिश्वियतुः ३

सिंहमजे॥

अथ्यात्म्नप्रकरणमाभ्यते ॥ एध वृद्धौ ॥ केचिदाहुः एधं वृद्धौ एधते एधांचक्रे ॥ व्यामो
न्वसो नीत्कर्त्तरि ॥ न्वसोः परस्तेराम कर्त्तर्यभ्या इभवति एधामास एधांबभूव
इसदर्शने ॥ केचिदाहुः इसदर्शनाकूपोः ईसते ईसांचक्रे ॥ ददृदाने ॥ नशौदद
वादिगुणानाम् नशशाददवादिगुणभूताकारणनैत्वपूर्वलोपौ ॥ वृद्दिध्यः ॥
स्वष्कगतौ ॥ अवष्किष्ठ ओगतोस्थेयेचं ॥ अर्जते आनर्जे आर्जिष्ठ ॥०
ष्वञ्जापरिष्वङ्गे ॥ परिष्वङ्गो मिलापः ॥ स्वञ्जो णौ देवाकित्वम् ॥ परिषस्वजे
परिषस्वञ्जे स्वङ्क्षीष्ठ ॥ त्रपूष लज्जायाम् ॥ त्रेपे त्रपिषीष्ठ त्रप्सीष्ठ त्र

१।३

न

अप्त॥ तिजनिशाने स्समायांच॥ तितिक्षते॥ गुप गोपनकुत्सायाम्॥ गुभ्य:
जुगुप्सते· गोपनेतु· गोपते॥ मान विचारणे॥ यः से· पूर्वस्यात ईत्से· मानादिनांपू
र्वस्येतोदीर्घः मीमांसते॥ बधनिन्दायां॥ आदिजबानामभ्यासस्य भभासथो:॥
बीभत्सते॥ पणव्यवहारेस्तुतौच॥ स्तुतावेवायम्॥ पण् पणायति· व्यवहा
रेतु॥ पणते· पणायांचक्रे । पेणे॥ एवं पन॥ गाधृदनैकदेशे॥ गराउस्तेज
गणेषु॥ कमु कान्तौ· कमेस्वार्थेणिजि ॥ नपितुवा॥ कामयते· कामयतौ· जित्वाद्दि
नयपदम्॥ कामयांचकार॥ कामयांचक्रे । अरउ· द्वित्वश्च॥ अपन्तासातो·

२०

चसिंहेभजे·

भूते उर्ध्वरुप्रत्ययो भवति दिवादिपरः॥ सेरपवादः॥ धातोश्च द्वित्वम्॥ चेः॥ अनपि

त्रेर्स्त्रो पो भवति नत्विड् उभन्तात्स्वो प्येत्रि स्मु भु॥ इदं· आम्· अन्त· आतु· आ

र्जु· इत्वि॥ अङि लघौ ह्रस्व उपधायाः॥ अङि सत्युपधाया ह्रस्वो भवति· पूर्व

संबन्धिनो उकारस्येकारो लघुनिधात्वसरे परे॥ लघोर्दीर्घः॥ अङि सति हस्सा

देर्लघोः पूर्वस्य दीर्घो भवति लघुनिधात्वसरे परे॥ अचीकमत॥ अचीकमत॥

जेर भावे कमेरङ्द्वित्वञ्च॥ अचकमत॥ अयं गतौ॥ अयतेरादेरे फ स्यक्लत्व

मन्यव्यम॥ प्लायते· पलायते· अयांचक्रे॥ आयिष्ठ॥ दयदानगतिहिंसाद

मि निमित्ते द्वित्वेऽकार्य्ये स्यान वर्तः
वय्य२

उहांचक्रे ॥ उहांचक्रे ॥ २

२१

नेषु ॥ दयते ॥ दयांचक्रे ॥ वृह चेष्टायाम् ॥ जवृहदे ॥ अवृहिष्ठ ॥ ईह चेष्टायाम् ईहां
चक्रे ॥ कासृ शब्दकुत्सायाम् ॥ कासांचक्रे ॥ षेवृ सेवने ॥ सिषेवे ॥ गाङ् तौ ॥ गा
ते ॥ अन्तरङ्गत्वात्सवर्णदीर्घः सह ॥ गाते ॥ गाते ॥ जगे ॥ व्यगास्त ॥ उङ् गतौ भाव
रोच ॥ रवते ॥ नानेप्योर्वे ॥ अनपि विषये ऽवर्णस्य वत्वं न भवति ॥ उनुवे ॥ देङ् पा
लने च ॥ देङोरादेर्दिग्यादेशः द्वित्वाभावश्च ॥ दिग्ये ॥ दासीष्ट ॥ दाधास्थ्वापि
त्से ऽङित्वमाति ॥ लोपो ह्रस्वाज्झसे ॥ ह्रस्वादुत्तरस्य सेर्लोपो भवति झसे परे ॥
अदित ॥ द्युतादेर्वापि पेङ् पे ३ निह्नुत्वञ्च २ द्युत दीप्तौ ॥ द्योतते ॥ द्युतोरादेरपू

२१

न्दसिंहंभजे ॥

स्यसंप्रसारणम् ॥ द्युते ॥ द्युतादिभ्यो भूतमात्रे पं वा पे ऽनि द्युत्य ॥ केचित्तु आदित्वा
नुः प्रत्यय[illegible] अद्युतत् अद्योतिष्ट ॥ वृतु वर्तने ॥ वर्तते वर्म्यदः सस्ययो वा पे पे ऽनिट्
त्वं च ॥ अवृतत् अवर्तिष्ट वृतु वृधु शृधु स्यन्दू कृपू एते वृतादयः ॥ स्यन्दू प्रस्रवणे ॥

लकारो ५

स्यन्दते सस्यन्दे अस्यन्त अस्यन्दिष्ट अस्यन्त्त ॥ कृपू सामर्थ्ये ॥ कृपेरो लः
कृपेर् ऋस्य [illegible] भवति ॥ ऋकारस्य लृकारः ॥ कल्पते चक्लृपे ॥ कल्पिषीष्ट ॥

५

सिस्योः उपधाया गुणो न भवति सिस्योः अनिटोः परतः क्लृप्सीष्ट ॥ कृपेस्तादौ पं वा
पे ऽनिट्त्वं च ॥ कल्प्ता अक्लृप्तातिकल्पिता कल्प्ता कल्प्स्यति कल्पिष्यते अकल्प्स्यत ।

ग्र ।

५

२२

अकल्पिष्यत· अकल्प्स्यत· अक्ल्पत· अकल्पिष्ठ· अक्लृप्त ॥ व्यथ दुःखसंचल
नयोः ॥ व्यथोराणादोपूर्वसंप्रसारणम्· विव्यथे· अव्यथिष्ठ· ॥ रमु क्रीडायाम्· रमते ॥
व्याङ्परिभ्यो रमः· पम्· विरमति· आरमति· परिरमति· उपरमति· रेमे· अरंस्त· अरं
सीत· ॥ त्रिवरा संभ्रमे· ॥ त्वरते· तत्वरे· अत्वरिष्ठ· ॥ षह मुह मर्षणे· ॥ सेहे· सहिता· ।
सहिवहोरोदवर्णस्य ॥ सहिवहोर्धात्वोरवर्णस्योकारादेशो भवति· ॥ सोढा· असह
हिष्ठ· ॥ ःः ॥ इत्यात्मनेक्रियाः ःः ॥ राजृ दीप्तौ· ॥ रेजतुः रराजतुः रेजे· रराजे· अराजीत·
अराजिष्ठ· ॥ खन खनने· ॥ चख्नतुः चख्ने· ॥ जनसनं ■ नामात्वं सेकि ति वा· ॥ खा
यात· खन्यात· अखानीत· अखनीत· अखनिष्ठ· ॥ हृञ् हरणे· ॥ जहर्थ· जह्रे·

सहिषीष्ट
सहिष्ठ

नहिं हंवंमन्यामहे॥

भूतमात्रे ५
आत्ड्स्ते गुप्स: २

ह्रियात॥७॥सिस्योरनिटः परोऽ्त्रवर्गास्यगुणोन॥हृषीष्ठ। अहार्षीत।
अ हृत॥हानव्याज वे॥हीदांसति। हीदांसते। हीदांसाचक्रे॥शानतेजने॥
शीशांसते। शीशांसति। शीशांसाञ्चक्रे॥भजसेवायाम्। भेजिथ। बभक्थ। भे
जे। भक्षीष्ठ। अभाक्षीत। अभक्त। श्रिञ्सेवायाम्। शिश्रियतुः शिश्रिये। श्रि
यात। श्रयिषिष्ठ॥श्रिश्रुद्रुभ्योऽ्कधातोश्चङ्द्वित्वम्॥ अशिश्रियत। अशिश्रि
यत॥त्विषदीप्तौ॥तित्वेष। तित्विषे। त्विक्षीष्ठ। अत्विक्षत। अत्विक्षत।
आतिसकोलोपःस्वरे॥अत्विक्षाताम्॥गुहूसंवरणे॥गुहेरुपधाया:...

उत्पाद्गुणहेतोस्वरे ॥ गूहति गूहते जुगूह जुगुहतुः जुगुहे गूहिषीष्ठ घुक्षी
ष्ठ गूहिता गोढा २ गूहिष्यति घोक्ष्यति गूहिष्यते घोक्ष्यते अगूहिष्यत् ।
अघोक्ष्यत् अगूहिष्यत अघोक्ष्यत ॥ दुहदिहलिहगुहू भ्यः सको लुग्वाक्षा
त्तवर्गीयोरात्ति वा एभ्यो धातुभ्यः परस्य सकः सर्वस्य लोपो भवति वकारात्त
वर्गीयोः परयोरात्मनेपदविषये वा ॥ अगूहीत् अघुक्षत् अगूहिष्ठ अगू
ढ अघुक्षत अघुक्षाताम् अघुक्षत अगूढाः अघुक्षथाः अघुड्ढम् अघुक्ष
ध्वम् अघुक्षि अगूह्वहि अघुक्षावहि धञ् धारणे ॥ णीञ् प्रापणे ॥ अनैषी

सिंहभजे॥ णादौ पू २

यसीष्ट

त· अनेष्ट·॥ डुपचष पाके॥ पचति· पचते·॥ यजदेवपूजासंगतिकरणदानेषु॥ इयजि
थ· इयष्ठ· ईजे· यक्षीत्· अयजष्ट·॥ डुवप बीजतन्तुसन्ताने·॥ उवपिथ· उवप्थ· ऊपे·॥
उप्यात्· वप्सीष्ट· अवाप्सीत्· अवप्त॥ वह प्रापणे॥ उवहिथ· उवोढ· ऊहे· उह्यात्·
वक्षीष्ट· वोढा· अवाक्षीत्· अवोढम्· अवोढ॥ वेञ तन्तुसन्ताने॥ वेञो णादौ नसंप्र
सारणम्· ववौ· ववे· वेञो वयणादौ॥ उवाय॥ ग्रहिकिङतिच॥ ग्रहिज्या· वयिव्य
धि· व· ष्टि· व्रश्चति· पृच्छति· विचति· भृज्जतीनां संप्रसारणं भवति किति ङिति च पुरे॥
वेञो यस्य नेत्वम्· ऊयतुः· ऊयुः· ऊये॥ वयो यस्य किति णादौ वा॥ ऊवतुः· ऊवुः· ऊवे॥
ऊयात्· वासीष्ट· अवासीत्· अवास्त॥ व्येञ संवरणे॥ व्येञो णादौ नात्वम्॥ विव्याय·

उवयिथ· उवयथ २

अत्पर्तिव्ययतीनांप्यपोनित्यामिट २ ५५ धमिरत्तिनमानानांमिति ६८ सको
घेऽनाथे दनिधांधिः

२७

विव्यतुः विव्ययिथ विव्ये वीयात् व्यासीष्ट अव्यासीत् अव्यास्त ॥ ह्वेञ्स्पर्धायाम् ॥ ह्वेञः संप्रसारणम् जुहाव जुहविथ जुहोथ हूयात् अह्वासीत् ॥ केचि दिकं लीत्यादिष्टं ॥ अह्वत ॥ लिपिसिचिह्वयतीनामङ् लुङि वा इति ॥ अह्वत ॥ अह्वास्त ॥ ॥ इत्युभयपदिनोभ्यादयः समाप्ताः ॥ ॥ अदभक्षणे ॥ अदादिभ्यो लुक् ॥ अदादेर्गणात्परस्योत्पन्नस्य शपो लुग्भवति अत्ति अत्तः अदन्ति अघोत् अत्तु ॥ हुझल्भ्यो हेर्धिः ॥ हुझल्भ्यः परस्य हेर्धिर्भवतीति ॥ अद्धि अत्तात् अत्तं अत्त ॥ अदः सर्वेषाम् ॥ आदत् आदत् ॥ लिट्यन्यतरस्याम् ॥ घस्लृ आदेशो वा ॥ जघास ॥ गमहनजनखनघसां लोपः ॥ जक्षतुः जक्षिथ आदत् आदिथ ॥ लुङ्सनोर्घस्लृ ॥ अघसत् ॥ ष्णा शौचे ॥ स्नाति स्नातः ॥ यात् प्रापणे

घसादेशः

स्नात जगत्सायाम् ॥ तिनोतिपूर्वस्मिन् विनया ॥ अतीयते अतीयेत अतीयताम् आतीयित आनते अत्यपति अत्तिन अत्तिष्यति आत्तिष्यत आतीत आत्ति षिष्ट ॥ ॥

आतीऽन पिट्तिन्यू योऽन ३

२७

ना १

प्सात् प्सातुं अप्सासीत् प्सान्तोऽपि ॥ प्सास्त्वविद्यमानवत्वा ॥ अप्सान् अप्सु: पप्सौ पप्सि
थ पप्साथ प्सायात् प्सेयात् अप्सासीत् ॥ मा माने ॥ माति अमान् अमु: ममौ ॥ एलेया
दौ ॥ मेयात् अमासीत् ॥ पा पापरो ॥ पाति पपौ अपासीत् ॥ रा दाने ॥ वा गतिगन्धनयो: ॥
याति ॥ ला दाने ग्रहणयो: ॥ लाति ललौ अलासीत् ॥ द्रा कुत्सायाम् ॥ द्राति दद्रौ द्रेया
त् अद्रासीत् ॥ ख्या प्रकथने ॥ चख्यौ ख्यायात् ख्येयात् ॥ अस्यतिवक्तिख्यातिभ्योऽङ्
लुङि वास्तु भयोरपि ॥ अख्यत् ॥ पा भक्षणे ॥ पाति पातिवद् पपौ भादीप्तौ भाति पातिवच्च
लुङि ॥ अभासीत् ॥ स्ना शौचे ॥ स्नाति सस्नौ स्नायात् स्नेयात् अस्नासीत् ॥ वश
कान्तौ ॥ वष्टि उष्ट: उशन्ति वक्षि उष्ठ: उष्ठ वश्मि व उश्व: उश्म: उश्यात् वष्टु
उड्ढि उश्यात् उश्म: उष्ठ वशानि वशाव वशाम ॥ हिंस्यो हिंसात् ॥ हसात् स्मरेयो

२५

२५

द्विषिसिपोऽस्लोपो भवति · अडागमे पश्चात्तस्य लोपप्रसक्तेः ॥ चपा जवा अचवा ॥ अवट् ·
अवड् · औष्टाम् · औशन् · ॥ उरस्य यम ॥ अवट् · अवड् · औष्टम् · औष्ट · अवशम् ·
औश्व · औश्म · उवाश · ऊशतुः · उश्यात् · वशिता · अवाशीत् ॥ अवशीत् ॥ हन
हिंसागत्योः ॥ हन्ति · ॥ लोपस्त्वनुदात्ततनाम् ॥ अनुदात्तानां तनादीनां च
मस्य लोपो भवति क्ङिति झलादौ परे ॥ हतः · घ्नन्ति · हन्यात् · हन्तु · हतात् · हताम् · घ्न
न्तु ॥ जहि धि शाधि ॥ हन्तेर्जहिः शास्तेः शाधि शास्तेः शाधिर्निपात्यते ॥ जहि
हतात् · हतं · हत · हनानि · हनाव · हनाम · अहन् · अहताम् · अघ्नन् ॥ पूर्वोद्धन्तेर्हस्य घः ॥
जघनिथ · जघन्थ ॥ हन्तेर्भूतमात्राशीर्योर्वधादेशः ॥ वध्यात् · हन्ता · हनिष्य
ति ॥ जनिवध्योर्न वृद्धिः ॥ अवधीत् ॥ युमिश्रणामिश्रणयोः ॥ योति ॥ उकारस्योका

हीविषये ८

द्यामिहं भजे॥

सै ति· स्वीति

राद्देशो भवति॥ अवादेशोपि लित्यरः॥ यु मिश्रणे स्तुम्यां ई वेति केचित्॥ यौति· यवीति· युतः
युवन्ति· यौषि· यवीषि· यौमि· यवीमि· युयात्· यौतु· यवीतु· अयौत्· अयवीत्· अयु
वित्· अयौः· अयवीः· युयाव॥ असवर्णे स्वरे इति उव्॥ युयुवतुः· युयविथ· यूया
त्· यविता· अयावीत्॥ णु शब्दे॥ नौति· नवीति· वस्तु क्रिया॥ णु स्तुतौ॥ नौति न
वीति॥ टुक्षु शब्दे॥ क्षौति· क्षुतः· क्षुवन्ति· क्षुयात्· क्षौतु· अक्षौत्· चुक्षाव· चुक्षुवतुः।
क्षूयात्· क्षविता· अक्षावीत्॥ क्ष्णु तेजने॥ क्ष्णौति· अक्ष्णावीत्॥ ष्णु प्रस्रव
णे॥ स्नौति· अस्नावीत्॥ इण् गतौ॥ एति· इतः॥ इणः किति स्वरे यः॥ यन्ति· ए
षि· इथः· इथ· एमि· इवः· इमः· इयात्· एतु· इतात्· इताम्· यन्तु· इहि· इतात्· इतम्· इ
त· अयानि· अयाव· अयाम· ऐत्· ऐताम्· आयन्· ऐः· ऐतम्· ऐत· आयम्· ऐव· ऐ

सा० प्र० श्वा०

२६।

इम· ॥ इग्यायस· ॥ इणः ॥ क्ङिति स्वरे यूवस्य दीर्घः ॥ ईयतुः ईयुः इययिथ· इयेथ· ईयथुः

इयात्· एता· ॥ ह्राद्देः पे इणः ॥ क्ङिति सो ऽसिलोपे गा· वक्तव्यः श्रुगात्· श्रुगाताम्·

श्रुगुः ॥ इकस्मरणे ॥ इङि· कावध्युपसर्गो तो न व्यभिचरतः ॥ अध्येति· अधीतः । अधी

यन्ति· इणवदिकः ॥ विद ज्ञाने ॥ वेत्ति· वित्तः विदन्ति· वेत्सि· वित्थः वित्थ· वे

द्मि· विद्वः विद्मः ॥ विदो नवा ना ल्यादीनां णवादिर्नैव कोवा· ॥ विद उत्तरेषां तिपा

दीनां नवानां णवादिर्नैव कोवा भवति· वेद· विदतुः विदुः वेत्थ· विदथुः विद· वे

द· विद्व· विद्मः विद्यात्· वेत्तु· वित्तात्· वित्ताम्· विदन्तु· विद्धि· ॥ वेत्तेस्तेर्लोण्यामु

णाभावः करोत्यनुप्रयोगस्तु वा· ॥ आमि विदेर्गुणः ॥ विदांकरोतु· विदांकुरु

२६।

च सिंहमजे ॥

तात्‌· विदांकुर्वन्तु· अवे त· अवेव· अविताम· अविदन· अविदुः॥ हसः सिपिवा आपद्
न्तेहस्यसो वा सिपि॥ अवेः अवेत· अवेद· अवित्तम्‌ · अवित्त· अवेदम· अविद्व· अविद्म·
विदाञ्चकार॥ विदामास· विदांबभूव· विवेद· अवेदीत्‌ ॥ असभुवि॥ अस्ति॥ नमसो
अस्य॥ नमोस्तेश्चाकारस्यलोपो भवतिङिति॥ स्तः सन्ति॥ सिसः॥ अस्तेस्सकार
स्यलोपोभवति सिपिपरे॥ असि· स्थः स्थ· अस्मि· स्वः स्मः स्यात्‌· अस्तु· स्तात्‌· स्ता
म· सन्तु· एधि· स्तात्‌· स्तम्‌· स्त· असानि· · असाव· असाम॥ अस्तेरीट॥
अस्तेः परयोर्दिस्सिपो रीडागमो भवति॥ आसीत्‌· आस्ताम्‌· आसन्‌· आसीः॥
अस्तेरनपिभूवेन्तोप्यः वनतूस्पादिसंगच्छतिप्रयोगः॥ मजूषशुद्धौ॥ मजेर्द्

२८

ष्टि:॥ पिति किं: त्रिस्वरे वा ॥ मार्ष्टि॰ मृष्टः मृजन्ति॰ मार्जन्ति॰ मार्क्षि॰ मृष्ठः मृष्ठ॰ मा
र्ज्मि॰ मृज्वः मृज्मः ॥ मृज्यात् मार्ष्टु॰ मृड्ढि॰ मार्जानि॰ मार्जाव॰ मार्जाम ॥ संयोगा
न्तस्य लोपे इति लोपे प्राप्ते रात्सस्य ॥ रात्सस्यैव लोपो भवति॰ नान्यस्य॰ रेफा
त्परस्य टकारस्यालोपः॥ अमार्ट्॰ अमार्ड्॥ अमृष्टाम्॰ अमृजन्॰ अमार्जन्॰ ममा
र्ज॰ ममृजतुः॥ ममार्जतुः॰ ममार्जिथ॰ ममार्ष्ठ॰ मृज्यात्॰ मार्जिता॰ मार्ष्टा॰ अ
मार्जीत्॰ अमार्सीत्॰ अमार्क्षीम्॥ वच परिभाषणे॥ यः सनिन्द उपालम्भ
स्तत्र स्यात्परिभाषणम्॥ उपालम्भस्तु वाचाशरीरस्पर्शनभुपालम्भः॥ वा
चा शपथं वन्तीत्यर्थः॥ वक्ति॰ वक्तः॰ वुवन्ती॥ नहि वची रन्तिपरः॥ केचिदन्तुपरेन॥
वक्षि॰ वक्थः॰ वक्थ॰ पदान्ते किम्॰ च क्मि॰ वच्वः॰ वच्मः॰ वच्यात्॰ वक्तु॰ वग्धि॰ अवक्
अवग॰ उवाच॰ ऊचतुः॰ ऊचुः॥ उवचिथ॰ उवक्थ॰ उच्यात्॰ वक्ता॰ वक्ष्यति॥

२८

सिंहमते

अवस्यत ॥ अस्यतिवक्तिख्यातिभ्यो ऽङ् लुङि अस्यतेरपि ॥ उः वच उम् ॥ अवोचत् ॥
रुदिर् अश्रुविमोचने ॥ रुदादेश्चतुर्णां हवसादेः ॥ रुदादेर्गणात्परस्य तिवादिचतुर्णां
मध्ये हकारवसादेः प्रत्यये इड्भवति ॥ रोदिति रोदितः स्वपिति श्वसितिः प्राणि
तिस्तथा जक्षितिश्चैव विज्ञेयो रुदादिः पञ्चको गणः ॥ रोदिति रुदितः रुदन्ति
रोदिषि रुदिथः रुदिथ रुद्यात् रोदितु ... रुदिहि ॥ रुदादेर्दिस्योरिडतो ॥
रुदादेर्गणात्परयोः दिस्योः पिपोरिडागमो भवतः ॥ अरोदीत् अरोदत् अरोदीः
अरोदः ॥ इरितो वा ॥ अरुदत् अरोदीत् ॥ ञिष्वप् शये ॥ स्वादेः षः धात्वादेरिति सः ।
स्वपिति स्वप्यात् स्वपितु अस्वपीत् ॥ अस्वपत् सुष्वाप सुषुपतुः सुषुपुः । स्वप्य

आनत्·आन·आनतः आनितः

पिबु·सुष्वप्य·सुप्यात·स्वप्ता· अस्वाप्सीत्·॥ श्वस प्राणने॥ अन प्राणने॥ अनिति·
प्रादेः परादनितेर्णः स्यादसमासेपि॥ प्राणिति·प्राणिहि·आनित्·आन·आनतुः॥ आनि
तः॥ जक्ष भक्ष हसनयोः॥ जक्ष जागृ दरिद्रा शास दीधी वेवीङ् तथा॥ चकास्त्येव वि
ज्ञेयो जक्षादिः सप्तको गणः॥ ७ जक्षिति·जक्षितः॥ जक्षादेरन्तोऽदन् उस्॥ जक्ष जागृ
दरिद्रा शास चकास्भ्यः परन्तोऽत् अन् उस् भवति॥ जक्षति·जक्ष्यात्·जक्षिहि·अ
जक्षीत्·अजक्षत·अजक्षिताम्·अजक्षुः·जजक्ष·जक्षिता·अजक्षीत्॥ जागृ निद्राक्ष
ये॥ जागर्ति·जागृतः·जाग्रति·जागृयात्·जागर्तु·जागृतात्·जागृताम्·जाग्रतु·
अजागः·अजागृताम्॥ जागर्तेर्गुणः अजागरुः·जजागार॥ जागर्तेः किति·
गुणः॥

२८

२८

गुणः॥ जजागरतुः जजागरुः जागरांचकार जागरामास जागराम्बभूव॥ यगि
यणिच्॥ जागरितः दरिद्रा दुर्गतौ॥ दरिद्राति॥ दरिद्रातेरिद्‌गलोपश्च क्ङिति
दरिद्रातेरातोलोपः क्ङितिस्वरे इकारश्च क्ङितिहसे॥ दरिद्रितः दरिद्रति॥ अदरिद्रा
त्॥ अदरिद्रीताम्॥ अदरिद्रान्॥ अदरिद्रुः॥ दरिद्रातेरनद्यतने लोपः सोवा णपयुण
सयुग्मुन्॥ ददरिद्रौ॥ ददरिद्रतुः दरिद्रांचकार॥ अदरिद्रीत्॥ अदरिद्रिष्टाम्॥
अदरिद्रासीत्॥ शासु अनुशिष्टौ॥ शास्ति॥ शासेरिः शासेरातइङितिहसे
ङे च॥ वमादेवः शिष्टः शासति॥ शास्सि॥ शिष्ठः॥ शिष्ठ॥ शिष्यात्॥ शास्तु॥

२४

२९

शिष्यात्· शिष्याम्· शासतु· शाधि· ॥ हिपि सस्यतः सिपिवा· अशात्· अशिष्टां· अशासुः· अशाः अशात्· अशाद्· शशास· शशासतुः शिष्यात्· शासिता· ॥ ० पुष्यादित्वान्ङः केचित्· अशिष्यत्· ॥ चकासृ दीप्तौ· ॥ चकास्ति· चकास्तः चकासति· चकास्यात्· चकास्तु· चकास्ताम्· चकासतु· ॥ जौस लोपः चकाधि· अचकात्· अचकास्ताम्· ॥ अचकासुः अचकाः अचकात्· अचकाद्· चकासांचकार चकासामास· चकासांबभूव· अचकासीत्· ॥ इति परस्मै· ॥ वसि छादने अन्त्याबाधि· ॥ स्कोराद्योश्च· ॥ संयोगाद्योः सकारककारयोर्लोपो भवति झले पदान्ते च· ॥ वस्ते· वसाते· वसते· वस्से· वसाथे· वद्ध्वे· वसे· वस्वहे·

२९

नृसिंह भजे·

चक्ष्महे· चक्षीत· चक्षाम् अचक्ष·

चक्षिङः॥ न पिख्याञ्‌ अकशी जौ तु वा ॥ अनपि ॥ चख्यौ · चख्युः · चख्यिथ · चचक्षे · ख्यायात् ·

ख्येयात् · ख्यासिष्ट · ख्याता २ अख्यत् इति वन्ति ख्यादेर्न्याङः अख्यत ॥ केचिद्वदंति

पूर्वा आदित्वात् ॥ क्शाऽपि ॥ चक्शौ · क्शायात् · क्शेयात् · क्शाता २ अक्शासीत् ॥ ईड स्तु

तौ ॥ ईट्टे · ईडाते ईडते ॥ ईडि शाजनिभ्यः सध्वेशोरिट् ॥ एभ्यः सध्वयोरिड्भवति ॥

ईडिष्ये · ईडाथे · ईडिध्वे · ईडे · ईड्वहे · ईड्महे · ईडीत · ईडाम् · ईडिष्व · ईडिध्वम् · ऐट्टः

ऐडाताम् · ईडांचक्रे · ऐडिष्ट ॥ ईश ऐश्वर्ये · ईष्टे · ईशिषे · ईशिध्वे ॥ ध्वे च स लो

पः भ्रमार्थः ईशांचक्रे · ऐशिष्ट ॥ आस उपवेशने ॥ आस्ते · आसते · आ

धे॰॥ धेचस्तलोपः॰ स्याद्भूम्॰ स्यामासाचक्रे॰ स्यासिष्ठ॰ वसस्याच्छादने॥ वस्ते॰ वसाते॰ व
सते॰ वसीत॰ वस्ताम्॰ अवस्त॰ ववसे॰ अवसिष्ठ॰॥ षूङ् प्राणिगर्भविमोचने॰॥
सूते सुवीत॰ सूतां॥ सुवानगुणश्चतुर्षु॰॥ सुवे॰ सुवावहे॰ सुवामहे॰॥ असूत॰
सुषुवे॥ असवोस्विरइतोयुवो॰ सविषिष्ठ सोषिष्ठ॰ सविता सोता॰ असविष्ठ॰ असो
ष्ठ॰॥ शीङ् स्वप्ने॥ शीङो विषये सर्वत्र गुणः॥ शेते॰ शयाते॥ शीङो अन्तो रुट्॥ शीङ॰
र्थस्यान्तोनुड्भवत्यन्तोऽत्॥ शेरते॰ शयीत॰ शेताम्॰ अशेत॰ शिश्ये॰ अशयिष्ठ॰॥
इङ्॰ अध्ययने॥ अध्ययनार्थस्याधिपूर्वः॰ अधीते॰ अधीयाते॰ अधीयते॰ अधी
यीत॰ अधीताम्॰ अध्यैत॰ अध्यैताम्॰॥ इङोगाङ्लिटि॥ अधिजगे॰॥ अध्येषी

पा॰ ८

.सिंह भजे·

भर

ढः ॥ इको यणि लुङ् लङो गुणाभावश्च ॥ अधुक्षत· अधोक्ष्यत· अधुगीढ्व·
अधोक्ष्येढ ॥ ॐ ॥ इत्यात ॐ ॥ दिह उपचये ॥ अकार उपपदार्थः देग्धि· दिग्धे·
देह्य· दिह्याम· दोहौ दिहि· अदेहत् अदेहः अदिह्याम· अदिहन् ॥ अदिग्धः अदिह·
दिदिहव· दिदिहे· धिक्षीष्ट· अदिक्षत· अदिक्षत ॥ दुह प्रपूरणे ॥ दोग्धि· दुग्धः· दुहन्ति·
धोक्षि· दुग्धः· दुग्ध· दोह्मि· दुह्वः· दुह्मः· दुग्धे· दुहाते· दुहते· दुह्यात· दुहित· दोग्धु ॥
मस्माद्धिहे· ॥ मसान्दुकारान्तपरस्य हेर्धि भवति ॥ दुग्धि· अधोक· अधोग ॥ दुदो
ह· दुदुहे· धुक्षीष्ट· अधुक्षत· अधुक्षात· अदुग्ध· अधुक्षाताम· अधुक्षत· अदुग्धाः
अधुक्षथाः अधुक्षाथाम· अदुग्ध्वम· अधुक्षध्वम· अधुक्षि· अदुह्वहि· अदुह्म

धर

भ ५

द्वा ३

दुहिं भजे ॥

अधुक्षावहि अधुक्षामहि ॥ दिह उपचये ॥ उपचयो वृद्धिस्तस्मिन् ॥ देग्धि वदूपम् ॥
लिह आस्वादने ॥ लेढि लिढे ॥ ष्टुञ् स्तुतौ ॥ स्तौति स्तवीति तुष्टाव तुष्टुवे ॥
अस्तावीत् ॥ ब्रूञ् व्यक्तायां वाचि ॥ ब्रवीमि ब्रूमि ॥ ब्रुवः परस्य ईडागमो भवति

२१

वादौ विषये पिति परे ॥ ब्रवीति ब्रूतः ब्रुवन्ति ॥ ब्रुव आहश्च पंचानां ब्रुवः परेषां
तिवादीनां पंचानां णलादयः पंचादेशा भवंति चपुनः ब्रुव आह आदेशश्च ॥ आह
आहतुः आहुः ॥ तथ ॥ आहो हस्य तो भवति थे परे ॥ आत्थ आहथुः ॥ ब्रूथ ब्रवीमि
ब्रूवः ब्रूमः ब्रूते ब्रूयात् ब्रुवीत ब्रवीतु ब्रूतात् ब्रूहि ब्रूताम् अब्रवीत् ॥ अब्रूत ॥
ब्रूञो नेपिवच्यन्तव्यः ॥ उवाच ऊचे ॥ ॥ इत्यदादयः ॥ ॥ जुहोत्यादयः ॥

इसिंहभजे ॥

श्लादेर्द्वित्वं ॥ हु इत्यादेर्गणादुत्पन्नप्रत्ययस्यापो लुग्भवति । धातोश्च द्वित्वम् ॥ जुहोति ।
जुहुतः ॥ द्वेः द्वित्वान्तात्परस्यान्तो अद्भवति ॥ जुह्वति । जुहोषि । जुहुथः । जुहुथ । जुहोमि
जुहुवः । जुहुमः । जुहुयात् । जुहोतु । जुहुताम् । जुह्वतु ॥ हो हेर्धिः ॥ जुहुधि । अजुहोत् ।
श्चने उस् ॥ द्वित्वान्तात्परस्यान उस् भवति ॥ गुणश्च अजुहवुः । जुहाव ॥ भी ह्री भृ हुवा
मान्वास लुग्वत् ॥ जुहवाञ्चकार ॥ जुहवाम्बास । जुहवाम्बभूव ॥ जुहाव । हूयात् ।
अहौषीत् ॥ ञिभी भये ॥ बिभेति । क्ङिति से भीहकारिह्न ॥ बिभितः । बिभीतः । बिभ्यति ॥
अबिभयुः ॥ बिभयाञ्चकार । बिभयामास । बिभयाम्बभूव । बिभाय ॥ ह्रील ज्जायाम् जि
ह्रेति । जिह्रीतः । जिह्रियति । अजिह्रयुः । जिह्रयाञ्चकार । जिह्रयामास । जिह्रयाम्बभूव ।

२७

जिक्राय॰ अप्रैहृ भ्रोत॰ ॥पृपालनपूरणयोः॥ ओष्ठ्यादिः पूर्वस्य॰ ॥ ओष्ठ्य पूर्वस्य उर्भवति॰ उ
किरति॰ ॥ पिपर्त्ति॰ पोपुरू॰ ॥पवर्गादुत्तरस्य ऋकारस्योर्भवति॰ ॥ किति च परे॰ ॥ पिपूर्त्तः
पिपूरति॰ ॥ पिपर्षि॰ पिपूर्थः पिपूर्थ॰ पिपर्म्मि॰ पिपूर्यात॰ अपिपः अपिपरुः ॥ पपार॰
पपरतुः पपरिथ॰ पूर्य्यात॰ परिता॰ परीता॰ अपारित॰ ॥पृपालनपूरणयोः॥ पिपर्त्ति॰
पिपृतः पिप्रति॰ पिपृयात॰ पिपर्त्तु॰ पिपृतु॰ पिपृहि॰ पपर्थ॰ प्रियात॰ परिष्यति॰ अपा
र्षीत॰ ॥ओहाक्त्यागे॥ जहाति॰ ॥ हुश्नुवोः॥ हुश्नुक स्य धातोरातो लोपो भवति॰ स्वरपरे॰ ङिति३
ईकारस्च ङिति हसे॰ ॥ जहितः जहीतः जहति॰ ॥ जहातेर्यादावालोपः॥ जह्यात॰ ॥
इर्वा हौ॰ ॥ जहातेराकारस्य इकार ईकारश्च वा॰ ॥ जहिहि जहीहि॰ जहाहि॰ जहौ॰ ॥ इ

३२

३२

त्विक्षते हेयात् अहासीत् ॥ ओहाङ् गतौ ॥ इयर्ति इयृतः इयृति इयृयात् इयर्तु ।
ऐयृः । ऐयृताम् ऐयरुः आर आर्षीत् । ९ भादित्वान्नः ॥ इति पम ॥ ओहाङ्
गतौ ॥ भृञामित् ॥ हाङ् माङ् भृञां धातूनां पूर्वस्याकारस्येकारो भवति
श्लुकि सति ॥ हाङ् माङ् भृञामिति कथ्यनेन हाङ् मां गतौ ॥ माङ् माने ॥ डुभृञ् धा
रणपोषणयोरिह ग्रहणं भवति ॥ जिहीते जिहाते जिहते जहे अहास्त ॥ माङ् मा
ने ॥ मिमीते ममे अमास्त इत्यात् ॥ डुभृञ् धारणपोषणयोः ॥ बिभर्ति बिभृतः ।
बिभ्रति अबिभः बिभरांचकार बभार बभर्थ बिभ्रियात् भ्रीष्ट भर्त्ता २ भरिष्यति २
अभरिष्यत् २ अभार्षीत् अभृत ॥ ओहाक् त्यागे ॥ जहाति ॥ दादेः ॥ द्विरुक्तस्य दादेर्घो

३३

तोर्लोपोभवति॥ङि॥ति॥ दत्त॥ ददति॥ दत्ते॥ दांहो॥ दाहेराकारस्येत्वंभवति ङे परे॥ देहि॥
अदद्यात्॥ देहि॥ देयात्॥ दासीष्ठ॥ दाधास्याभितेसे ङि त्वमाति॥ अदित॥ अदिमातास्॥
दुधाञ्धारणपोषणयोः॥ दधाति॥ पूर्वस्य ङि तिमसे थः॥ मभान्तस्य दधातेः पूर्व
स्यधकारादेशोभवति ङि तिमसे परे॥ धत्तः॥ दधति॥ धत्ते॥ धेहि॥ धत्ताम्॥ धेयात्॥
अधित॥ णिजिरशौचपोषणयोः॥ निजांगुणः॥ निजविजविषांपूर्वस्यगुणोभवति॥
लुकि॥ नेनेक्ति॥ नेनिक्तः॥ नेनिजति॥ नेनेक्षि॥ नेनिक्ते॥ नेनिग्धि॥ डुः स्वरेऽपिनोप
धायागुणः॥ द्विरुक्तस्यधातोरपिविषयेस्वरे परे उपधायागुणोनभवति॥ नेनिजा
नि॥ अनेनेक्॥ अनेनेग्॥ निनेज॥ निनिजे॥ निक्षीष्ट॥ अनिजत्॥ अनैक्षीत्॥ अनैक्ताम्॥

३३

अशात्। अशासीत्॥ छो छेदने॥ छ्यति। चच्छौ। छायात्। अच्छात्। अच्छासीत्।
षोऽन्तकर्मणि॥ मरणम्॥ स्यति। ससौ। सेयात्। असात्। असासीत्॥ दोऽवखंड
ने॥ द्यति। ददौ। देयात्। अदात्॥ व्यध ताडने॥ संप्रसारणञ्च॥ विध्यति। विव्या
ध। विविधतुः। विव्यधिथ। विव्यद्ध॥ विध्यात्। अव्यात्सीत्। अव्याद्धाम्॥ श्लिष आ
लिङ्गने॥ श्लिष्यति। शिश्लेष। अश्लिक्षत्॥ तृप प्रीणने॥ प्रीणनं तृप्तीकरण
मित्यर्थः॥ तृप्यति। ततर्प। तर्प्ता। त्रप्ता। तर्पिता। अत्राप्सीत्। अतार्प्सीत्। पक्षेऽङ्॥
अतृपत्। अतर्पीत्॥ मुह वैचित्त्ये॥ मुह्यति। मुमोह॥ द्रुहादयः॥ मोढा। मोग्धा। मो
हिता। पुषादित्वात्॥ अमुहत्॥ णश अदर्शने॥ नश्यति। नेशतुः॥ मस्जिनशो

पू॰ ध्या ते॰ १

दीपि॰ अदीपि अदीपिष्ठ॰॥ पूरी आप्यायने॥ आप्यायनं पूर्यते॰ पुपूरे॰ अपूरि॰ अपू
रिष्ठ॰॥ पद् गतौ॥ पद्यते॰ पेदे॰। पत्सीष्ट॰ पत्ता॰ अपादि॰ अपदिष्ट॰ अपत्सातां॥
बुध अवगमने॥ बुध्यते॰ बुबुधे॰ भुत्सीष्ट॰ बोद्धा॰ भोत्स्यते॰ अबोधि॰ अबुद्ध॰ अभु
त्सातां॥ युध्यते॰ युध्येत॰ युयुधे युत्सीष्ट॰ अयोत्सीत॰॥ विद सत्तायाम्॰ विद्यते॰

३५

अवित्त॰ अवित्सातां॥ अवित्सत॥ ॥ इत्यात्॰ ॥ णह बन्धने॥ नह्य
ति॰ नह्यते॰ ननाह॰ नेहतुः नेहिथ॰ ननद्ध॰ नेहे॰ नत्सीष्ट॰ नद्धा॰ अनात्सीत्॰ अनाद्धाम्

तिउ

॥ इति दिवादयः ॥ षुञ् अभिषवे॥ स्वादिभ्यः श्नुः स्वादेर्गणात् श्नुः प्रत्ययो भवति च
तुर्षु परतः॥ अपो ऽपवादः॥ श्नुः श्नुप्रत्ययस्य ऽप्रत्ययस्य च गुणो भवति॥ सुनो
ति॰ सुनुते॰॥ श्नोर्वमोर्वा लोपः॥ संयोगपूर्वस्य श्नुप्रत्ययस्य ऽप्रत्ययस्योकारस्य लो

अ॰१

३५

नृसिंहं भजे ॥

३६

वैडाति ॥ वरिषीष्ट · वृषीष्ट · वरीषीष्ट · वरिता · वरीता · वरिष्यति · वरीष्यति · वरिष्यते · वरी
ष्यते · अवारीत् ॥ साविड्हीवौ न पे अवरिष्ट · अवरीष्ट · केचन · अवृत ॥ चिञ् चयने ॥
चिनोति · चिनुते · चिनुयात् · चिन्वीत · चिनोतु · चिनु ॥ चिनोतेः ॥ सपरोस्सयोः किल्वा ॥
अनयोः परयोश्चिनोतेः किल्वं वा भवति ॥ चिकाय · चिचाय चिक्ये · चिच्ये · चीया
त् · चेषिष्ट · अचैषीत · अचेष्ट ॥ धूञ् कंपने ॥ स्तृञ् आच्छादने ॥ स्तृणोति · स्तृणुते ·
तस्तार ॥ ० ॥ इत्यादि ॥ ० ॥ अशू व्याप्तौ ॥ अश्नुते ॥ इह भ्रमः प्रथमः तु पभव्यम् ॥
अश्नुवीत · आनशे · अशिषीष्ट · अशीष्ट · आशिष्ट · आष्ट · आशातांम् ॥ आप्लृ
व्याप्तौ ॥ आप्नुवन्ति · आप · आप्ता · आपत् ॥ शक्लृ शक्तौ ॥ शेकतुः शक्ष्यति · अशकत् ॥

सि छि २

३६

राधसाधसंसिध्यो॥ राधोहिंसायामेत्वपूर्वलोपौ किति लिटि सेटि थलि च रेधतुः रेधिथ अरात्सी
त्॥ ६ ॥ इति पचम्॥ इत्यादि त्वाद ग्र:॥ उषिर् स्वापवर्गे॥ उधादेर्नुम्॥ उधादेरीगणान्म्
त्ययो भवति कर्त्तरि चतुर्थ्यौ पोपयादः॥ उणादि॥ नमसोऽस्य॰ उष्ठः उन्धन्ति॥ अवो
भयपदं कथं चित्यं भव्यम्॥ उणात्सि उन्द्धः उन्ध्यात् अनुत अनुणः अनु ऊर्म्
अनुन्धन् अनुणः अनुणत्। अनुणद् उणोध उणोधिथ उउधे ऊत्तीय अयोत्सीत्
अनुधत् अनुद्धः॥ उच्छृदिर् दीप्तिदेवनयोः॥ छृणत्ति छृन्तः छृन्दन्ति छृन्ते॥ चछृ
र्द चछृदे छृत्तीय छर्द्दिषीय छृत्स्यति छर्द्दिष्यति छृत्स्यते अछर्द्दिष्यते॥ अ
छर्दीत् अच्छृदत् अछर्दिष्ट॥ उतृदिर् हिंसानादरयोः॥ तृणत्ति तृन्तः तृन्दन्ति

36

उत्तृहिर्दीप्तिदेवनयोः॥ तृं हेनम एत्वंपिति॥ तृणेढि॥ ढेपरे दस्यलोपः॥ ०॥०
इत्युभयपदिनः॥ ०॥ शिष्लृ विशेषणे॥ शिनष्टि॥ शिष्टः॥ शिनष्टु॥ अशिन
नट्॥ अशिनउ॥ शिशेष॥ शेष्टा॥ शेक्ष्यति॥ अशिषत्॥ ॥ छिदिर्
द्वैधीकरणे॥ छिनत्ति॥ छिन्ते॥ छेत्ता॥ भिदिर् विदारणे॥ भिनत्ति॥ भिन्ते॥ बि
भेद॥ बिभिदे॥ भेत्ता॥ हिसि हिंसायाम्॥ इदितः नमः॥ नमप्रत्ययस्य नस्य लोपाभव
ति॥ हिनस्ति॥ हिंस्तः॥ हिंसन्ति॥ हिनस्तु॥ हिंध्धि॥ अहिनः॥ जिहिंस॥ भञ्जो आमर्दने॥
भनक्ति॥ भङ्क्ष्यति॥ अभाङ्क्षीत्॥ भुज पालनाभ्यवहारयोः॥ भुनक्ति॥ भोक्ता॥
अञ्जू व्यक्तिम्रक्षणकान्तिगतिषु॥ अनक्ति॥ आनञ्ज॥ अञ्जिता॥ अङ्क्ता॥ अ

३७

न

३८

पर्य्युपेभ्यः करोतेर्भूषणे सुट् ॥ संस्करोति ॥ अड्डित्वव्यवधानेपि सुट् ॥ समस्करोत् ॥ सञ्च
स्कार ॥ समसूद्धनस्यपञ्ज ॥ सञ्चस्करिथ ॥ एवं परिपूर्वकरूणोरूपम् ॥ ॐ ॥ इतितना
द्यः ॥ तुद व्यथने ॥ तुदादेः ॥ कर्त्तरि चतुर्थे ॥ तुदादिगणात् शः प्रत्ययो भवति ॥ कर्त्तरि चतु
र्थे ॥ = ॥ अत्र ॥ तुदति ॥ तुदतेः ॥ तुत्सीष्ट ॥ तोत्ता ॥ तोत्स्यति ॥ अतौत्सीत् ॥ अतौत्ताम् ॥ अतुत्त ॥ भ्र
स्जो पाके ॥ ग्रहिवेजवाइति सस्य जः ॥ केचित्सो जइत्याहुस्तन्मतेन्तरम् ॥ भृज्जति ॥ संप्रसा
रणे कृते ॥ भ्रस्जः सकाररेफयोरुपधायारम्वा ॥ बभर्ज ॥ बभ्रज्ज ॥ बभर्जतुः ॥ बभ्रज्जतुः ॥
बभ्रज्जिथ ॥ बभर्जिथ ॥ बभर्ष्ठ ॥ बभ्रष्ठ ॥ भृज्ज्यात् ॥ भक्षीष्ट ॥ अभ्राक्षीत् ॥ अभार्क्षीत् ॥ अ
भ्रष्ट ॥ अभर्ष्ट ॥ मुच्लृ मोचने ॥ मुचादेर्नुम् ॥ शप्रत्यये ॥ मुञ्चति ॥ मुच्यते ॥ मुक्षीष्ट ॥ अ
मुचत् ॥ अमुक्त ॥ लिप उपदेहे ॥ लिम्पति ॥ अलिपत् ॥ अलिप्त ॥ विद्लृ लाभे ॥ ॐ ॥

३८

दासिद्धं मजे ॥

विहन्ति ॥ लुञ् छेदने ॥ लुम्पति ॥ विचिर् क्षरणे ॥ सिञ्चति · सिषेच · असिचत् · अ
सिक्त · ॥ इत्यादयो ॥ ॥ कृती छेदने ॥ कृन्तति · कर्तिता · कर्तिष्यति · कर्त्स्यति · अक
र्तीत् · ॥ ओव्रश्चू छेदने ॥ वृश्चति · वव्रश्च · व्रश्चिता · व्रष्टा · अव्रश्चीत् · अव्राक्षी
त् ॥ ० ॥ कॄ विक्षेपे ॥ किरति · चकरतुः · कीर्यात् · करिता · करीता · अकारीत् ॥ उपात्किरते
श्छेदे सुट् ॥ उपस्किरति ॥ गॄ निगरणे ॥ गिरति ॥ गिरतेः रो लो वा ॥ गिलति · जगलतुः
अगारीत् ॥ स्पृश संस्पर्शने ॥ स्पृशति · पस्पर्श · स्प्रष्टा · स्पर्ष्टा · स्प्राक्षीत् · अस्प्राक्षीत् · अस्पृ
क्षत् · ॥ प्रच्छ ज्ञीप्सायाम् ॥ पृच्छति · पप्रच्छ कथं तर्हि पप्रच्छतुः पप्रच्छिथ · पप्रष्ठ · प
च्छ्यात् । प्रष्टा ॥ सृज विसर्गे ॥ सृजति · ससर्ज · ससर्जिथ · सस्रष्ठ · स्रष्टा · अस्राक्षीत्
टुमस्जो शुद्धौ ॥ मज्जति · ममज्ज · मंक्ता · मङ्क्ष्यति · अमाङ्क्षीत् · विछ गतौ ॥ विछायति ·

विछायांचकार॰ ॥ विविछ॰ विविच्छिंथ॰ विछ्यात्॰ विछायात्॰ अविछायीत्॰ अविच्छीत्॰
इषुइच्छायाम् ॥ इच्छति॰ ॥ ॐ ॥ इतिपम् ॥ ॐ ॥ मृङ्॰ प्राणत्यागे॰ ॥ अयकिच॰ ॥ ऋती
ङि॰ रिङादेशोभवत्यप्रत्ययेयकिचपरे॰ ॥ इयादेशे॰ म्रियते ॥ सपोःसपोःस्तादेशेम्रियतेःप
म्॰ ॥ ममार॰ ममर्थ॰ मृषीष्ट॰ मर्त्ता॰ मरिष्यति॰ अमृत ॥ दृङ्॰ आदरे ॥ आद्रियते॰ दद्रे॰ दृषीष्ट॰ अदृत॰ ओवि॰
जीभयसंचलनयोः ॥ विजते॰ विविजे ॥ विजः परेडादिप्रत्ययोङिद्भवत्येवः ॥ विजि
ष्यते॰ अविजिष्ट॰ ॥ ओलस्जीव्रीडे ॥ लज्जते॰ ललज्जे॰ अलज्जिष्ट॰ ॥ ॐ ॥ इ
त्यादितितुदादयः ॥ ॐ ॥ डुक्रीञ् द्रव्यविनिमये ॥ नाक्र्यादेः कर्त्तरिचतुर्थ ॥
अमन॰ क्रीणाति॰ ॥ ईहसे ॥ क्र्यादेर्गणात्परस्यनाप्रत्ययस्याकारस्यकारोभवति
ङि॰तिहसेपरे॰ ॥ नातः ॥ क्र्यादेर्गणात्परस्यनाप्रत्ययस्याकारस्यलोपोभवतिङि॰ति

ासेहं भजे ॥

स्वरे परे ॥ क्रीणीतः क्रीणन्ति । क्रीणीते । चिक्राय चिक्रयिथ चिक्रेय । क्रेषीष्ठ ।
अक्रेषीत् अक्रेष्ठ । पूञ् पवने ॥ धूञ् कंपने ॥ प्वादीनां ह्रस्वः ॥ चतुर्थी । पुनाति । अपा
वीत् ॥ कॄञ् हिंसायाम् ॥ कृणाति । चकरतुः अकारीत् ॥ ग्रह उपादाने ॥ गृह्णाति ।
गृह्णीते ॥ हसा शानहौ ॥ हसान्तात्क्र्यादिगणात्परस्य श्नः प्रत्ययशा भवति हौ परे ॥
नापवादः ॥ गृहाण । गृह्णीताम् । अगृह्णात् । अगृह्णाः । जग्राह । जगृहे । गृह्णा
त । ग्रहीषीष्ठ । अग्रहीष्ठ । अग्रहीष्ठ ॥ ० ॥ इत्यास्पे ॥ ० ॥ पुष पुष्टौ ॥ पुष्णा
ति । पुष्णीत । पुष्णन्ति । पुपोष । पोषिता । पोषिष्यति । अपोषीत् ॥ मुष स्तेये ॥
मुष्णाति । मुष्णीतः मुष्णन्ति । मुमोष । मोषिता । मोषिष्यति ॥ अमोषीत् ॥

39

शॄ हिंसायाम् ॥ शृणाति॰ शशरतुः अशारीत् ॥ ज्या वयोहानौ ॥ जिनाति॰ जिज्यौ॰ जिज्यतुः जिज्यिथ । जिज्याथ॰ जीयात्॰ अज्यासीत् ॥ ज्ञा अवबोधने ॥ जज्ञौ॰ ज्ञायात्॰ ज्ञेयात्॰ अज्ञासीत् ॥ कुष निःकर्षे ॥ कुष्णाति॰ कुष्णाण॰ चुकोष॰ अकोषीत् ॥ अश भोजने ॥ अश्नाति॰ आश अश्नात्॰ आश्नाः आशीत् ॥ ० ॥ इति पम् ॥ ० ॥ वृङ् संभक्तौ ॥ वृणीते॰ ववृ ॥ वृङ्॰ वृ॰ श्यां सिस्योर्वेट इति [?] ॥ वरिषिष्ट॰ वरीषीष्ट॰ वृषीष्ट॰ अवरिष्ट॰ अवरीष्ट॰ अवृत ॥ इत्यादि ॥ ० ॥ इति तनापत्यायान्ताः क्र्यादयः [?] ॥ ० ॥ चुर स्तेये ॥ चुरादेर्णिच् ॥ स्वार्थे चतुर्थी ॥ सधातुः ॥ चोरयति॰ चोरयाञ्चकार । चोर्यात् ॥ णिलाद्धुम प्रफस्म [?] ॥ चोरयते ॥ णेरङ्॰ ह्रस्व॰ अङि लघोर्ह्रस्व उपधायाः लघोर्दीर्घः ॥ अचूचुरत्॰ अचूचुरत ॥ चिति स्मृत्याम् ॥ चिन्तयति॰ चिन्तयते॰ अचिचिन्तत् अचिचिन्तत॰ अर्च पूजा

र्कसिंहं भजे॥

याम्॥ अर्चयति अर्चयते॥ स्वरादेः परः॥ स्वरादेर्धातोर्द्वितीयो अवयवोऽद्विरुक्तः स
स्वरो द्विर्भवति॥ न द्राः॥ संयोगादयो द्विर्न॥ आर्चिचत॥ गण संख्याने॥ अदन्तः गणय
ति गणयते॥ अग्लोपिनो नाङ्काल्यम्॥ अजगणत् अजगणत॥ कथ वाक्य
प्रबन्धे॥ अदन्तः कथयति कथयते अचकथत् अचकथत॥ ओलडि व्रीडे॥ लण्ड
यति ओलण्डयते ओदित्संज्ञकः केचिन्नेच्छन्त्योकारस्य॥ लिजि चित्रीकरणे॥
मुद हर्षे संसर्गे च। अपुवित्तसमुत्सर्गे॥ रूप रूपक्रियायाम्॥ वर्ण गावि चूर्णने॥ वर्ण
वर्णक्रियाविस्तारगुणवचनेषु पारतीरकर्मसमाप्तौ अर्थ उपयाच्ञायाम्। मिश्र सं
पर्के॥ चुद संचोदने॥ इद गतौ कंपने च। चर्च अध्ययने॥ मूत्र प्रस्रवणे॥ ० ॥ ० ॥
इत्युभयपदिनो णिजः प्रत्ययान्ताश्चुरादयः॥ ० ॥ धातोः प्रेरणे॥ धातोः प्रेरणप्रयोजक

२८

व्यापारेऽर्थे णिः प्रत्ययो भवति धातोश्च द्वित्वम् ॥ भवन्तं प्रेरयति भावयति भावयाञ्चकार ॥
अङ्सयोः पूर्वस्योकारस्येत्वं पवर्गयरलवजकारेष्ववर्णेषु परतः ॥ पवर्गयरलवेष्ववर्णेषु परतः ॥ पू
र्वस्येकारः ॥ अबिभवत् अमीमवत् अपीपवत् अयीयवत् अरीरवत् ॥ अलीलवत् कुर्वन्तं प्रेरयति ॥
कारयति ॥ कारयाञ्चकार ॥ अचीकरत् पाचयति अपीपचत् ॥ हनो वृत् ॥ हन्तेर्वधादेशो भव
ति ॥ इस्सवर्जिते णिति घातयति घातयाञ्चकार अजीघतत् ॥ शद्लृ शातने ॥ शातयति अशी
शतत् ॥ शदेरगतौ शातजौ ॥ गतौ तु शादयति ॥ रातो औ पुक् ॥ आ धातोरादन्तस्य च पुगाग
मो भवति ॥ ऋकि गुणः ॥ अर्पयति आर्पिपत् दापयति अदीदपत् धापयति अदीधपत्
स्थापयति ॥ तिष्ठतेरत्युपधाया इत् अतिष्ठिपत् ॥ पादैर्धौ क् ॥ पाशा छा सा ह्वेञ् व्येञ् वेञो
युक्जौ ॥ पाययति ॥ पिबतेरति पूर्वस्येकार उपधाया लोपश्च ॥ अपिप्यत् ॥ शो ॥ शाय

यति। अशीशयत्॥ छो॥ छाययति। अचिच्छयत्॥ व्यो। साययति। व्याययति॥ व्येतेर्डि संप्रसा
रणम्। युगभावो गुणश्च। अजूहवत्। व्याययति। अविव्ययत्। अवीवयत्॥ पातेर्णौ लुक्॥ पाते
र्धातोर्णौ परे लुगागमो भवति। पालयति॥ वो गन्धनयोः वापयति॥ वीजधं जोर्णौ॥ वी
र्णौ परे लुगागमो भवति। पालयति॥ वो गन्धनयोः वापयति॥ प्रयोजकात्स्मयतेरात्वम्॥ विस्मापयते। अ
णाययति। अपिप्रिणत्। धूनयति। अदूधुनत्॥ उपधाया अवर्णस्य डि अहृ॥ अ
सिस्रपत्। रोहयति॥ रुहेर्णौ पो वा। रोपयति। कल्पयति॥ उपधाया ऋवर्णस्यर्डि अहृ॥ अ
चिक्लृपत्। अचकल्पत्। अवीवृतत्। अववर्तत्। मार्जयति। अममार्जत्। अममार्जत्॥ इङो की
जीनामात्वं णौ॥ अध्यापयति। इङो डि गाङ् वा॥ अध्यजीगपत्॥ ह्रीप्रीनीकूस्मयीनां पुक्
णौ। ह्रेपयति। अजिह्रिपत्। अविव्रिपत्॥ रीङ् र स्मारो॥ अरीरिपत्॥ क्नूयीदृगिन्धे॥ आद्
त्वे च॥ यपयोर्वसे लोपः॥ क्रोपयति। अचुक्नुपयत्॥ स्मायी विधूनने॥ स्मापय

मि६
प्रि३

५१

तुर चेर

पयति · अचिस्मपत् ॥ नृतिः मारितः शासघ्नामुन्तेकार्यन्ने · ठौ कत्तौ रुगतौ ॥ कूहना-ठो
कयति · अतुठौकत् · अंचैत्रौकत् ॥ ऊँच पाख्यायाम् ॥ पाँयति · अपयाचत् ॥ शासु अनु
शिष्टौ ॥ अशशासत् ॥ इषवेक्कत्ये · इषे ... औरीर्वे: ॥ दूमयति · अदूदुमत् ॥ वृट
वेष्टाणाम् ॥ मितां ह्रस्वः धातुपाठे मित इत्येवं पठितानां धातूनां ह्रस्वो भवति णौ परे ॥
[illegible] । वेटयति · वटयते · अजीवटत् · व्यथयति · अंबुथते ॥ जनीजृष्क्नसुरञ्जोऽम
न्तो अमितः ॥ जनयति · अजीजनत् · जरयति · अजीजरत् · रञ्जयति ॥ चह परिकल्पने ॥
चहयति · अचीचहत् · शमयति · अशीशमत् · दमयति · अदीदमत् ॥ मारणतोषणनिशा
मनेषु ज्ञपमारणतोषणनिशामनेषु ॥ ज्ञपयति · अजीज्ञपत् · अन्यत्र ज्ञापयति · ज्वलह्व
लह्मलग्ला स्नावामितः ॥ ज्वलयति · ज्वालयति · ह्वलयति · ह्वायति · ह्मलयति · ह्मा

क्रमुकरणादीस्या ॥ क्रमयति · अचीक्रमत

ग्लहभजे·

लयति॥ ग्लपयति· ग्लापयति· स्नपयति· स्नापयति॥ अजिज्वलत्· अजीह्नसत्· अजीग्लपत्· असिस्नपत्॥ इणो जो वा गमिः॥ गमयति· अजीगमत्· अयपयति· आजिपत्॥ ॥ ॥

इति ईन्तप्रकरणम्॥ ॥ इच्छायामात्मनः॥ सः सान्तात्पूर्वविस्पदम्॥ धातोरिच्छायामर्थे सः प्रत्ययो भवति· धातोश्च द्वित्वम्॥ भवितुमिच्छति॥ बुभूषति· अबुभूषीत्· भावयितुमिच्छति बिभावयिषति· अबिभावयिषीत्॥ वुः से॥ उवर्णान्ताद्धवर्णान्ताच्च ग्रहिभ्यां च सस्य नेट्· नानि द्विसे॥ इडुर्जिते सप्रत्यये परे· गुणो न भवति॥ न स्ववनतरणयोः घुनात्सादिः सः कित्· सेटी वे· तितीर्षति॥ चिकीर्षति· चिचीषति· चिकीषति॥ जिगीषति· पुपूषति॥ यः सेः पन्तु॥ पिपक्षति· पिपासति· तिष्ठासति· तिस्यासति· मुमूर्षति· पुपूर्षति· वुवूर्षति· रुद विद मुष ग्रहि स्वपि प्रच्छः सः कित्॥ रुरुदिषति· विविदिषति· मुमुषिषति॥ ठः॥ कः॥ गस्य वर्गः॥ जिघत्सति॥ कृगृदृधृप्रच्छिभ्यः

(श्री:)

दि१ स्या२

(५२)

७२

सः [illegible] स्येट्॥ पिपृच्छिषति। सुषुप्सति। अनुजिघृक्षति॥ हनिङोः सोऽगितः॥ जिघांसति॥ इङः सेग
मवाच्यः॥ अधिजिगांसते॥ गमेः सस्येड्वा तु॥ जिगमिषति॥ इसे॥ अपिहाधारभलभशकपतप
दमिमीमामाङ्मेङां स्वरस्येस [illegible]॥ बलिपूर्वस्य लोपश्च॥ दित्सति। धित्सति॥ स्कोर्लोपः॥ मुत्सा
सानां चपाः स्वेसे॥ रिप्सते। लिप्सते। शिक्षति। पित्सति॥ अस्मेर(नायो)वा॥ अशेरिच्छायामधेऽना
यः प्रत्ययो भवति। द्विर्भावश्च। अशनायति। अशिशिषति॥ पततेनरादिभ्यः स्येड्वा॥ पित्स

तिद

ते॥ पिपतिषति। मित्सते। मित्सते॥ आप्नोतेरी॥ आप्नोतेरात ईर्भवति सेपरे॥ ईप्सति। तितनिषति।
तितंसति॥ तनेः सादो से वा दीर्घः॥ तितांसति। दिदरिद्रिषति। दिदरिद्रासति॥ दम्भीज्ञपिभ्यां सस्य
वेट्॥ दिदम्भिषति। जिज्ञपयिषति॥ ज्ञपेः स्वरस्य सादौ से ई भवति॥ पूर्वस्य लोपश्च दम्भेरिच्च। ध
पूर्वऽसान्तात्सादिः सः कित्॥ धिप्सति। धीप्सति॥ इवन्तऋधभ्रस्जदम्भुश्रिस्वृयूर्णुभरज्ञपिसनिभ्यः
सस्येड्वा॥ दिदेविषति॥ वस्यानिटि से ऊः॥ दुद्यूषति। अर्दिधिषति॥ अधेरनिटि से स्वरस्य

७३

सपूर्वस्य लोपश्च ॥ ईत्सेति · विभ्राजिषति · विभ्रसति · विभ्रंसति · शिश्रयिषति · शिश्रीषति · सि
सिस्वरिषति · सुस्वूर्षति · दिधरिषति · युयूषति · ऊर्णुनविषति ॥ ऊर्णोतेरिड्वा ङित् ॥ ऊर्णुनुवि
षति · ऊर्णुनूषति ॥ बिभरिषति · बुभूर्षति · तुतूर्षति · सिषावयिषति ॥ स्तौतिण्यन्तयोरेव षेपूर्वा
द्विलः ॥ सस्य षः ॥ सिसनिषति · सिषासति · नो श्विदिस्विदिसहां ण्यन्तानाम् ॥ सिसाहयिषति ·
॥ इति सान्तप्रकरणम् ॥ ॥ अतिशये हसादेर्यङ् द्वि... च ॥ हसादेर्धातोरतिशये ऽर्थे य
ङ् प्रत्ययो भवति । तस्मिन्सति धातोर्द्विवचनम् ॥ यङि यङ्लुकि च पूर्वस्य गुणो भवति ॥ स धातुः
ङित्वादात्म ॥ अतिशये न पुनः पुनर्वा भवति ॥ बोभूयते · बोभूयाञ्चक्रे · अबोभूयिष्ट · बो
भुज्यते ॥ अनपि च हसात् ॥ हसादुत्तरस्य यङो लुग्भवत्यनपि विषये ॥ बोभुजाञ्चक्रे · बोभुजि
षीष्ट · अबोभुजिष्ट · मोमुह्यते · लेलिह्यते · जोहूयते · वेविद्यते ॥ आतः ॥ यङि यङ्लुकि च पूर्व
स्याकारस्याकारो भवति । पापच्यते · अपापचिष्ट · पापठ्यते ॥ स्वपसावचदीनां यङ् · स्वरादेः

य

परः नह राः संयोगादयो हन्ति। अश्वाय्यते। अशास्यते। उर्णोनूयते। गुणोर्त्ति। यकारपरे रेफस्य नहि। त्वनिषेधः॥ अराय्येते। जमजपनानुकः। जमान्तस्य धातोर्जपादीनां धातूनां च पूर्वस्य नुग्भवति। यङि यङ्लुकि च॥ यंगम्यते। वंभ्रम्यते॥ नुक्यदान्तवदनुस्वारः। अप्यनुस्वारः॥ छेयम्यते। छेय्यम्यते। चंक्रम्यते। तंतन्यते। जंजप्यते। यंयम्यते। दंदह्यते। दंदश्यते। बंभज्यते॥ पशवा बनगन्यनयोः॥ पंपश्यते॥ वलयान्तस्य वानुकः। मवस्योः॥ मंमव्यते। मामव्यते॥ चलगतेः॥ चंचल्यते। चाचल्यते। दंदह्यते। दादह्यते॥ चरफलोः परस्यात उत्पूर्वस्य नुक्॥ चंचूर्यते। पंफुल्यते। रीगृदुपधस्य॥ ऋदुपधस्य धातोः पूर्वस्य रीगागमो भवति॥ यङि यङ्लुकि च। नरीनृत्यते। रागेन। अत्वतो पिरिगित्विवाच्यम्॥ वरीवृ[illegible]ते। परिपृच्छ्यते स्वपिस्यमिव्येञां संप्रसारणम्। सोषुप्यते। सेसिम्यते। वेवीयते॥ स्वपिस्यमिव्येञां संप्रसारणम्॥ सोषुप्यते। सेसिम्यते। वेवीयते॥ वेसेन्नैसम्प्रसारणम्॥ वावश्यते। परस्त्रसुधंसुभ्रंसकसंचुंसपतस्कन्दां यङि यङ्लुकि च पूर्वं

फ

स्पनीक्नुः पनीपद्यते· मनीस्नस्यते· दनीध्वंसते· वनीवच्यते। चनी कैते· पनीपद्यते। चनीस्र
द्यते ॥ अतोरिः ॥ यङि ॥ चेक्रीयते· जेहीयते· वेव्रीयते· मम्रीयते ॥ हादेरिः ॥ अपिह्रा धा मो गेहाक
पिबतिसोमस्याभिकारो भवति· किञ्जिहते· देदीयते· देधीयते· मेमीयते· जेगीयते· जेहीयते· पे
पीयते· सेसीयते· तेष्ठीयते ॥ चायः कीः चेकीयते ॥ व्रो ध्योरीयङि। जेव्रीयते· देध्मीयते। ॥ह
न्तेर्हिंसायां घ्नी ॥ जेघ्नीयते· जंघन्यते ॥ गत्यर्थेभ्यः कौटिल्य एव यङ्। वञ्चं व्रजति· वाव्रज्यते·
लुपसदचरजपजभदहदशगृभ्यो धात्वर्थनिन्दायामेव यङ्· गर्हितं लुम्पति· लोलुप्यते। फव
तेर्यङि न वृत्वम्· कुङ् शब्दे ॥ कोकूयते ॥ ००० ॥ इति यङन्तप्रकरणम् ॥ ००० ॥ वान्यत्र ॥ उक्त
स्य यङ्स्यापो गं विना यङो लुग्भवति। तस्मिंस्तु किं सति पित्स्विड्वेट् ॥ बोभवीति· बोभोति· बोभू
तः बोभुवति ॥ अलु· गन्तास्मदादिवच्च ॥ बोभवाञ्चकार· अबोभवीत्· पापचीति· पापक्ति·

अपापक् १ वरिवर्ति ५

पापक्तः पापचति पापच्यात् अपापचीत् ६ अपापक्ताम् अपापचुः पापचांचकार पापचामास पापचांबभूव । अपापचीत् ॥ हेः स्वरेऽपिनो पधायागुणः ॥ बोभुजीति बोभोक्ति अबोभुजीत् बावदीति बावत्ति जाबंहिति जाबंढि ॥ आकान्तानाम् हुपधानां च यङ्लुकि गुर्वस्य नुक् रिक् रीकः ॥ चर्करीति चरीकर्ति चरीकरीति चर्कर्ति चरीकर्ति चर्कृतः चरीकृतः चरीकृतः चरीकर्ति वर्वृतीति वरीवृतीति वरीवृतीति वर्वर्ति वरीवर्ति वनीवचीति वनीवक्ति वनीवक्तः वनीवचति जंगमीति जंगन्ति जंगतः जंगमति ॥ मोनोधातोः ॥ धातो मस्य नो भवति वमयोः परतश्च जंगमीमि जंगन्मि जंगन्वः जंगन्मः जंघनीति जंघतः जंघ्नति जाहेति जाहाति जाहितः जाहति दाद्देति दादाति दात्तः दाद्दति जर्गधीति जरिगधीति जरीगधीति जर्गर्द्धि जरीगर्द्धि २ जरीगर्द्धः जरीगर्द्धः २ जरिगधति जरीगधति २

जंघन्ति ३

ञिरिकारो ॥ नाम्नो ञिः प्रत्ययो भवति · कारोऽर्थे · सचिञ्त्व वटं करोति · वटयति · महान्तं करोति · महयति ·
ना विद्वत्कार्यम् ॥ पृथुं करोति · प्रथयति · म्रदयति · द्रढयति · स्थवयति · द्रवयति · वरयति · कनय-
ति · ह्रसयति · क्षेपयति · प्रियं करोति · प्रापयति · गुरुं करोति · गरयति · स्थिरं स्थापयति · उढिं उ-
ढयति ॥ ञेर ... ञिः स्वरादेपाः · श्रुङि पूर्वटस्य जः · श्रोजढत् · कर्त्तुर्यङ् · उपमानात्कर्त्तुराचारोऽ-
र्थे यङ् प्रत्ययो भवति · श्येन इवाचरति · श्येनायते · काकः पण्डित इवाचरति पण्डितायते मूर्खः ·
यङि वा सलोपः ॥ पयायते · पयस्यते · अप्सरो ओजस सुमनसां नित्यम् ॥ अप्सरायते · ओजाय-
ते · सुमनायते · ओजसोऽप्सरसो नित्यं पयसस्तु विभाषया मनसस्तु सुपूर्वस्य नित्यं लोपो विधीय-
ते ॥ नाम्न आचारे क्विब्वा ॥ कृष्ण इवाचरति कृष्णति · रामति · देवति ॥ आचारे उपमानात्
उपमानात्कर्त्तुराचारेऽर्थे यः प्रत्ययो भवति ॥ आचारेऽस्य चेकारः ॥ पुत्रमिवाचरति · पुत्रीयति
शिष्यमुपाध्यायः प्रासादीयति कुट्यां भिक्षुः ॥ भृशादिभ्योऽभूततद्भावे यङ् · एभ्योऽस्मिन्नर्थे यङ्

वसेकि·तिम्कसेचच्छोः स्तैयोवा·देदिवीति·देधूतः·वेविच्छीति·वेवेष्ठि·वेवीष्टः·दाधेति·दाधाति·धात्तुः
दाधति·॥ःः॥ इति यङ्लुक्प्रकरणम्·॥ नाम्नोर्थइचास्य·नाम्नइच्छायामर्थे यः प्रत्ययो भवति·॥
अपत्यस्येचकारः॥ आत्मनः पुत्रमिच्छति·पुत्रीयति·॥ क्वचिन्नस्वचयकारः गामिच्छति·गव्यति·नो
व्यति·त्वद्यति·मद्यति·युष्मद्यति·अस्मद्युति·॥ काम्य च·॥ पुत्रकाम्यति·॥ धनस्यचेकारः गध
नः यति·धनीयति·॥ उदकस्योदन्वा·॥ उदन्यति·उदकीयति·॥ नाम्नोयेसुगसुको·॥ नाम्नो यप्र
त्यये परे सुकसुगागमो भवतः॥ अश्ववृषयोर्मैथुनेच्छायाम्·॥ अश्वमिच्छति या·सा अश्वस्यति·
वृषमिच्छति·या सा वृषस्यति गौः·॥ क्षीरलवणयोर्लालसायाम्·॥ क्षीरमिच्छति यः स क्षीरस्यति बालः लव
णमिच्छति·लवणस्यति उष्ट्रः दधिस्य·दध्यस्य·॥ करणेच·नाम्नः करणेऽर्थे मः प्रत्ययो भवति·कण्डूयति·
नमस्यति·तपस्यति·वरिवस्यति·॥ शब्दादिभ्यो यङ्॥ करणे·शब्दायते·वैरायते·कलहायते·अभ्राय
ते·मेघायते·कष्टायते·॥ उष्मवाष्पधूमेभ्य उद्वमने·॥ उष्मायते·वाष्पायते·धूमाते·॥

ख५ ति६ ति३ ति२ ति३ ति३

दर्शितं भजे॥

प्रसयोभवति। अभ्रंशोभ्रंशोभवति भ्रशायते। क्विपि भ्रशायति। च्विर पि भ्रशीभवति। ॥ ॐ ॥ ॥
इति नामधातुप्रकरणम्॥ निविशादेः॥ न्यादिपूर्वकाद्विशादेर्धातोरात्मनेपदं भवति। निविशते। विपरा
भ्योजे॥ विजयते। पराजयते॥ समागमच्छिप्रच्छिस्वरत्यर्तिश्रुविदृशिभ्यः॥ अत्रात्। संगच्छते।
संपृच्छते। संस्वरते। समियते॥ अवः शब्दे च। कर्तरि चानुसृ॥ श्रुवर्णे॥ संशृणुते। संवि
त्ते॥ वेत्तेरन्तोवानुवृत्ति॥ संविद्रते। संविदते। संपश्यते॥ आङोदोऽनास्यविहरणे॥ आदत्ते।
अनास्यविहरणे किम्॥ व्याददातिमुखं विहग्राः॥ क्रीडोऽनुसंपरिभ्य[illegible]श्च॥ अनुक्रीडते। संक्री
डते। परिक्रीडते। आक्रीडते॥ शब्देतुन॥ संक्रीडतिरथचक्रम्॥ समवप्राणविभ्यः स्थः। संतिष्ठते।
अवतिष्ठते। प्रतिष्ठते। उपतिष्ठते विनिष्ठते। उपान्मंत्रकरणे मंत्रीकरणे देवपूजासंगमपथिषु।
ऐन्द्यागार्हपत्यमुपतिष्ठते। सन्तमुपतिष्ठते। विष्णुमुपतिष्ठते। गङ्गायमुनामुपतिष्ठते। अय
म्यन्यागङ्गामुपतिष्ठते॥ अकर्मकाच्च॥ ज्ञानमुपतिष्ठते। स्वाभिप्रायाविःकरणे नेत्राख्याया

संगच्छेतद्
डा५

(५८)

अत्र॰ गोपी कृष्णाय तिष्ठते॰ संशय्य कर्णादिषु तिष्ठते॰ ए:॥ आङः प्रतिज्ञायाम्॥ नित्यं शब्दमाति
ष्ठते॥ आङो यमहन्भ्यामस्वाङ्गकर्मणि॥ अकर्मकाभ्यां स्वाङ्गकर्मकाभ्यां च॰ आयच्छते॰
पाणिं वा॰ आहते शिरो वा॰ अन्यत्र परात्मानमायच्छति॰ आहन्ति वा॥ उद्विभ्यां तपः पूर्ववत्॥ उत्तपते॰ वि
तपते॰ पाणिमर्था॰ अन्यत्र महीं वितपत्यर्कः॥ उदश्चरस्सागे॥ धर्ममुच्चरति॰ अन्यत्र उच्चरति॰ सम
स्तृतीयायुक्तात्॥ अश्वेन संचरते॥ अवपरिभ्यः क्रीञः॥ विक्रीणीते॥ शप उपालम्भे॥ विप्राय शपते॰
विप्रं स्पृशामीति शपथं करोतीत्यर्थः॰ अन्यत्र दुष्टः शपति॥ ज्ञाश्रुस्मृदृशां सन्तानाम्॰ जिज्ञासते॥ शुश्रू
षते॰ सुस्मूर्षते॰ दिदृक्षते॥ अनोर्ज्ञानातेर्न॥ अनुजिज्ञाससि पुत्रम्॥ कर्मव्यतिहारे आत्तोरात॰
व्यतिभवते॰ व्यतीवहन्ते॰ वाहिनः॥ न हिंसार्थगत्यर्थपठजल्पहसात्॥ इतरेतरान्योन्यपरस्परोपपदाच्च
न॰ व्य[illegible]तिगच्छन्ति॰ व्यतिघ्नन्ति॰ भुजोऽनवने॰ भुङ्क्ते अन्नम्॰ पालनेतु महीं भुनक्ति नृपः॥ ॥ ॥
इति परव्यवस्था॥ ॥ यक् कर्तृ तीये कर्तृप्रयोगे भवति॰ भावे कर्मणि चतुर्थे तिबादिषु परतः॥ आदु

कोप

विकर्म्मणि· अकर्म्मकाद्भवि सकर्म्मकाच्च कर्म्मणाद्भवति·॥ भावस्यैकत्वात्प्रथमपुरुषस्यैकवच[illegible]नेमेव
भूयते भूयते· भूयताम्· अभूयत· बभूवे· स्वरान्तानांहनग्रहदृशाञ्च भावकर्म्मणोः सिसतासीस्यपाशिड्डास
शिञ्च॥ भाविषिष्ट· भविषिष्ट· भाविता· भविता· भाविष्यते· भविष्यते· अभाविष्यत· अभविष्यत· इ
णान्तस्यकर्त्तरि॥ आतोन्तनिपरे भावेकर्म्मणि च इणप्रत्ययो भवत्यकर्त्तरि· सेरपवादः॥ लोपः॥ इणो
योगेतनो लोपो भवति· अभावि॥ अकर्म्मकोऽपि कश्चित्सकर्म्मकतामुपैति·॥ अनुभवति· सुखमनुभू
यते स्वामिना॥ उक्तञ्च· य कर्म्मगुणसंयोगात्कर्त्तृत्वेन विवक्षते·॥ सकर्म्मक[illegible]र्त्ता· स्मृकैः
गु६ स्वैरा· यस्मात्कर्म्मकर्त्तेति तद्विदुः॥ येकर्म्मनिरपेक्षां क्रियामाहुस्तेऽकर्म्मकाः कर्म्मसापेक्षां क्रिया
माहुस्तेसकर्म्मकाः॥ उक्तञ्च· लज्जासत्तास्थिति जागरणं वृद्धिक्षयभयजीवितमरणम्॥ श
गुः२ यनक्रीडारुचिदीप्त्यर्थं धातुगणं तमकर्म्मकमाहुः॥२॥ शीङोऽयङ्ये किति [illegible] ·यकिच
परेक्ङिति च· शीङोऽयङ् भवति· शय्यते· शय्यते· शय्यताम्· अशय्यत· शिश्ये· शायिषीष्ट· शायिषीष्ट·

अशायि · अशयिषि · त्वं दुःखी क्रियसे रोगैः वियोगैः ॥ कर्त्ताहं क्रिये · कारिषीष्ट · कृषीष्ट · करिष्यते · का
रिष्यते · अकारि · अकारिषाताम् · अकृषाताम् ॥ चिञ् चयने ॥ चीयते · चिच्ये · चिक्ये · अचायि दीयते ·
ददे ॥ आतो युक् ॥ आदन्ताद्धातो युगागमो भवति चिण्ञिति णिति च परे ॥ दायिषीष्ट · दासीष्ट · अदा
यि · अदायिषाताम् · अदिषाताम् · अस्तावि · अस्ताविषाताम् · अस्तिषाताम् · हन्यते · हन्येते ·
घानिषीष्ट · वधिषीष्ट · अवधि · अघानि · अघानिषाताम् ॥ आतिहनः सिः किद्वाप्यः · अहसाताम् ·
गृह्यते · जगृहे · ग्राहिषीष्ट ॥ न हा मीटः ॥ ग्रहिषीष्ट · अग्राहि · दृश्यते · [illegible] · ददृशे · द
र्शिषीष्ट · दृक्षीष्ट · दर्शिता · द्रष्टा · अदर्शि · अदर्शिषाताम् · अदृक्षाताम् · पच्यते · पेचे · पक्षी
ष्ट · पक्ता · पक्ष्यते · अपाचि · अपक्षाताम् ॥ तनोतेर्यग्वा यकि ॥ तायते · तन्यते · तेने · अतानि · अतनि
षाताम् · शम्यते मुनिना ॥ अन्तस्य · शाम्यते मोहो हरिणा · शम्य · शमयांचक्रे ॥ अचो ञ्णिति
णौ वृद्धिः ॥ अशामि · अशमि · इणावदिष्टे लोपः ॥ अशामिषाताम् · अशमिषाताम् ॥ अर्ध

ते॰स्मारे॰स्मारिषीष्ट॰स्मषीष्ट॰स्मारिता॰स्मर्ता॰स्मारिष्यते॰स्मरिष्यते॰स्मारि॰स्मारिषातां॰स्म
र्षाताम्॰स्मर्ष्यते॰स्मरे॰स्मारिता॰स्मर्ता॰अस्मारि॰अस्मारिषाताम्॰अस्मर्षाताम्॰लूयते॰केदा
रः स्वयमेव॰लुलुवे॰अलावि॰पच्यते॰ओदनः स्वयमेव॰भिद्यते काष्ठं स्वयमेव॥दुहस्नुनमां कर्म
कर्तरि यगिणौ न॰दुग्धे॰स्नुते॰गौः स्वयमेव॰नमते दण्डः स्वयमेव॰अदुग्ध॰अस्नाविष्ट॰स्नुक्र
मोर्नेडाति॰अस्नोष्ट॰अनंस्त॥न्यायो ज्यन्त निः कर्मगत्यर्थामुख्यकर्मणि॰प्रत्य
ये यान्ति दुह्यादि गौणे ण्यन्ते यथानुचिः॥१॥निन्ये विजनमजा गरि रजनीमगाभिमद
मयाचि सभोगाम्॰गोपि हाव मकार्यत भावञ्चेतामनन्तेन॰चिकित्स्यते कटः कातरेण॰बोभुज्यते॰पा
पच्यते॥॥इति भावकर्मणोः प्रकरणम्॥ ॥ [illegible] ।स्मृति वा चिन्त्युपप
दे भूतानद्यतने लृडो ऽपवादः॥स्मरसि [illegible] कृष्ण गोकुले वत्स्यामः एवं बुध्यते। चेत॰ यसे॰इत्या

७८

दियोगेऽपियद्योगे ऽन्कृन्त्म॰ ॥ अभिजानासिकृष्णायरभुञ्जपश्यहि ॥ उत्तमपुरुषेचित्तविक्षेपादि
नापरोक्षत्वम्॰ ॥ सुप्तोऽहंकिलविललाप॰ बहुजगदपुरस्तात्तस्यमत्ताकिलाहम्॰ ॥ अत्यन्तापन्हवेलि
ट्॰ ॥ त्वंकलिङ्गेष्ववात्सीः नाहंकलिङ्गंजगाम॰ ॥ ॥ हशश्वतोर्लङ्॰ ॥ इतिहाकरोत्॰ चकार॰
वा॰ शश्वदकरोच्चकार॰वा॰ ॥ प्रश्नेचासन्नकालेलङ्॰ अगच्छत्किम्॰ जगामकिम्॰ ॥ अनासन्नेकि
म्॰ कंसंजघान॰ ॥ स्मयोगेभूतेलट्॰ ॥ यजतिस्मयुधिष्ठिरः अनद्यतनेच॰ ॥ एवंस्मपिताब्रवीति॰ ॥ ननौ
पृष्ठप्रतिवचनेभूतेलट्॰ ॥ अकार्षीःकिम्॰ ननुकरोमिभोः ॥ नन्वोर्वा॰ अकार्षीःकिम्॰ नकरोमि॰ ना
कार्षम्॰ अहन्नुकरोमि॰ अहन्न्वकार्षम्॰ ॥ पुरियोगेऽनद्यतनेलुङ्लटौ॰ ननुस्मे॰ ॥ वसन्तीहपुराछा
त्राः अवात्सुरवसन्नूषुर्वा॰ ॥ स्मयोगेकिम्॰ ॥ यजतिस्मपुरा॰ यावत्पुरानिपातयोर्भविष्यतिलट्॰
यावद्भुङ्क्ते॰ पुराभुङ्क्ते॰ ॥ निपातावेतौनिश्चयंद्योतयतः ॥ कदाकर्ह्योर्वा॰ ॥ कदाकर्हिवाभुङ्क्ते॰ भोक्ष्यतेभो

वे२

७८

...सिंहं भजे ॥

कृ॰ ५

न्कावा॰ किं व्यक्तो लिप्सायाम्॰ कं कतरं कतमं वा॰ भोजयति॰ भोजयिष्यति॰ भोजयिताशिवा॰ लिप्सायाम् किम्
कः पाटलिपुत्रं गमिष्यति॰ ॥ वर्त्तमानसामीप्ये वर्त्तमानवद्वा ॥ कदा आगतोसि॰ अयमागच्छामि॰
अयमागमम्॰ कदा गमिष्यति॰ एष गच्छामि॰ गमिष्यामि वा ॥ क्षिप्रप्रवचने लृट्॰ । उपाध्यायश्चेत् क्षिप्रमा
शुत्वरितं वा यास्यति तत्र शिक्षांब्रुवस्यामः ॥ गर्हायां लडपिजात्वोः॰ कालत्रये॰ अपि जायां त्यजसि॰
जातु गणिकामाधत्से॰ जातु यच्छ दायरि योगे उपि लिं॰ । लटोऽपवादः ॥ जातु यद्यपि दित्वा वदशो
हरिं निन्देत्॰ । नावकल्पयामि न मर्षयामि ॥ हेतुहेतुमतोर्लिङ् ॥ कृष्णं नमेच्चेत्सुखं यायात् ॥
कृष्णं नेस्यति चेत्सुखं यास्यति॰ भविष्यत्येवेष्यते नेह॰ इच्छार्थेषु लिङ्लोटावन्यतरस्याम्॰ इ
च्छामि भुञ्जीत॰ भुङ्क्ताम्॰ कामयान॰ । एवं काम॰ प्रार्थये॰ । हन्त्रयेत्॰ पौनःपुन्ययोर्लोटि हि ॥ पुरीम
व मस्कन्दल्लुनीहि नन्दनं मुष्णाराग [illegible] त्नानि हरामराङ्गनाः विग्रहचक्रेनमुविद्विषावली यइत्थम
स्वास्थ्य महन्निशं दिवः ॥ १ ॥ धातूनां मनन्तत्वान्नानार्थत्वाच्च सर्वेषां ॥ अभिधातुमशक्यत्वाद्दलमा

पृ॰ ३

(९७)

८१

५०

ख्यातविरैः॥ ॥ इत्याख्यातप्रकरणम् ॥ ॥ श्रीनृसिंहो विजयतेतराम् ॥

५०

९७